

Programma Straatwaarde(n)

Veiligheidscoalitie
Midden-Nederland

(On)zichtbare beelden van jonge aanwas in de drugscriminaliteit

Een meta-analyse van tien deelonderzoeken
in de regio Midden-Nederland

Colofon

Auteurs : dr.mr. S.D. (Sheila) Adjiembaks
MSc. A.H. (Anne) Boer
MSc. M.J. (Mirije) Oude Lansink

Deze publicatie is een co- productie van het programma Straatwaarde(n) van het RIEC Midden-Nederland en onderzoeksbureau ESSA Research. Voor meer informatie: mail naar straatwaarden@riec-mn.nl of info@essaresearch.nl

© Het intellectuele eigendom ligt bij de auteur(s). De auteur(s) stemt/stemmen ermee in dat deze uitgave of delen uit deze uitgave (onvoorwaardelijk en zonder kosten) gebruikt kunnen worden door derden, zolang de context waarbinnen zaken worden gepresenteerd, behouden blijft.

April 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Woord vooraf	6
1. Inleiding	7
1.1 Context: regioprogramma 'Straatwaarde(n)'	7
1.2 Kwantitatief onderzoek: wat zeggen de cijfers over harddrugs?	9
1.3 Kwalitatief onderzoek naar betrokkenheid van jongeren bij drugs	13
2. Doel, onderzoeksvragen & methodische verantwoording	18
2.1 Doel & onderzoeksvragen	18
2.2 Methode van dataverzameling & analyse	20
3. Verschijningsvormen, kenmerken & betrokkenheid van jonge aanwas	24
3.1 Verschijningsvormen harddrugscriminaliteit	24
3.2 Kenmerken van jonge aanwas	28
3.3 Hoe raakt jonge aanwas betrokken bij (hard)drugscriminaliteit?	36
4. Conclusies & aanbevelingen	39
4.1 Conclusies	39
4.2 Aanbevelingen: wat is er nodig om jonge aanwas tegen te gaan?	42
Bibliografie	47
Bijlage 1 Topiclijst interviews	49
Bijlage 2 Voorbeeldbrief uitnodiging (focus)groepsinterview	50

Samenvatting

Het RIEC Midden-Nederland¹ heeft binnen het regioprogramma 'Straatwaarde(n)' in tien gemeenten onderzoek gedaan naar jonge aanwas in de (hard)drugshandel. Op basis hiervan is een meta-analyse uitgevoerd aan de hand van drie onderzoeksvragen:

WAT | Welke verschijningsvormen van ondermijnende harddrugscriminaliteit domineren in de beelden van professionals in de tien gemeenten?

WIE | Wat zijn op individueel, gezins- en breder contextueel niveau de geduide kenmerken van de jongeren die daarbij betrokken zijn?

HOE | Op welke wijze raken deze jongeren betrokken bij harddrugscriminaliteit?

Tot slot is er ook aandacht geweest voor **handelingsperspectief**: Wat is er volgens professionals nodig om te voorkomen dat jonge aanwas (verder) afglijdt in de (hard)drugscriminaliteit?

Deze meta-analyse is gebaseerd op (literatuur en) tien lokale deelonderzoeken waaraan in totaal 205 professionals deelnamen middels (groeps)interviews. Op basis daarvan komen de volgende inzichten naar voren:

WAT | Qua verschijningsvorm is op wijkniveau (hard)drugshandel en -gebruik het meest zichtbaar. Daarbij komt naar voren dat harddrugsgebruik genormaliseerd lijkt en social media in relatie tot drugshandel een belangrijke rol spelen. Op opslag- en vervaardigingslocaties is relatief minder zicht. Wel komt in dit kader misbruik van woningen van kwetsbare personen naar voren. Professionals benadrukken bovendien

intergemeentelijke relaties als het gaat om de markt van vraag en aanbod van harddrugs.

WIE | Qua kenmerken valt op dat op *individueel niveau* jonge aanwas in de (hard)drugscriminaliteit een gevarieerdere, bredere groep jongeren betreft dan doorgaans wordt gedacht. Het gaat namelijk niet expliciet om jongeren met 'bekende' risicofactoren. Naast jonge aanwas die grofweg voldoet aan het beeld van wat doorgaans als risicogroep wordt gezien, wordt in zes van die tien gemeenten ook jonge aanwas beschreven die doorgaans minder direct als risicogroep wordt herkend. Volgens professionals is de startleeftijd van jonge aanwas over het algemeen 12 jaar, maar domineren 15- en 16-jarigen het beeld. In dat kader komt de transitiefase van de basis- naar de middelbare school als een belangrijk (interventie)moment naar voren.

Op *gezinsniveau* vertalen risicofactoren zich naar zowel '(multi)probleemgezinnen' als 'welgestelde' gezinnen. Het gaat volgens professionals met name om gezinnen met (onder andere) een niet-ondersteunende opvoedstijl, armoede en een verstoorde communicatie tussen ouder en kind die effectieve ouderbetrokkenheid in de weg zit. Een deel van de jonge aanwas komt echter ook uit relatief welgestelde gezinnen met een meer ondersteunende opvoedstijl. Ouders uit dergelijke gezinnen zijn volgens professionals relatief weinig thuis en hebben daardoor minder zicht en/of grip op het leven van hun kinderen.

Op *breder contextueel niveau* kan geconcludeerd worden dat jonge aanwas niet alleen uit de veelal bekend veronderstelde relatief laag sociaaleconomische ('achterstands')buurten komt maar ook uit relatief hoog sociaaleconomische ('welvarender') buurten. Helaas is van laatstgenoemde buurten nog weinig zicht op de specifieke dynamieken of kenmerken die een

¹ www.veiligheidscoalitie.nl

betekenisvolle rol spelen in relatie tot (hard)drugscriminaliteit. **Hiernaast komt naar voren dat met name bij een deel van de jonge aanwas uit de relatief lage sociaaleconomische ('achterstands') wijken/buurtten een mate van stigmatisering en sociale uitsluiting ervaren wordt.** Dit kan het geloof in sociale stijging en/of alternatieve toekomstperspectieven bemoeilijken.

HOE | Qua wijze van betrokken raken bij (hard)drugscriminaliteit gaat het om een wisselwerking tussen 'benaderd worden' en 'eigen initiatief' binnen het (on- en offline) sociale netwerk. De rol van social media en negatieve rolmodellen uit de wijk of buurt is daarbij betekenisvol. Professionals zien daarbij signalen die relateren aan misbruik van (vermoedelijk) laag verstandelijk beperkte (LVB) jongeren. Verder zijn er signalen die passend zijn bij bekende fasen van rekrutering. Deze zijn echter afzonderlijk per fase zichtbaar maar niet opeenvolgend aan elkaar. Van doelgerichte rekruteringsprocessen lijkt dan ook niet per definitie sprake te zijn. Om hier meer over te kunnen zeggen is meer onderzoek nodig.

Als het gaat om het **handelingsperspectief** onderstrepen professionals in alle tien de deelonderzoeken het belang van preventief werken in het voorkomen van jonge aanwas. De aanbevelingen op basis van de meta-analyse zijn (verkort) als volgt:

1. Geef aandacht aan een gevarieerdere/ bredere groep jonge aanwas dan doorgaans wordt gedacht. Zoek niet alleen met professionals maar ook met kwetsbare jongeren zelf een antwoord op de vraag hoe ze hun weerbaarheid tegen verleidingen van (hard)drugscriminaliteit kunnen versterken. Verken samen reële alternatieven die bijdragen aan een duurzaam positief toekomstperspectief;
2. Zorg dat het moment van overdacht van de basis- naar de middelbare school meer bestrijkt dan alleen een onderbouwing van/
3. Geef voorlichting/training aan ouders en/of andere betekenisvolle personen in het sociale netwerk van jonge aanwas om sociale weerbaarheid te versterken. Ga daarbij uit van de dialoog en verken niet alleen hoe professionals en instituties, maar ook ouders zelf en/of informele organisaties elkaar kunnen helpen;
4. Zet lokale positieve betekenisvolle rolmodellen uit de eigen sociale (wijk/buurt) context van jongeren (met beleid) in. Op die manier kan de beleving van daadwerkelijk haalbare toekomstperspectieven én het sociale netwerk van jongeren positief versterkt worden;
5. Werk aan korte(re) lijnen tussen (het sociale netwerk van) jongeren en betekenisvolle (in)formele professionals en organisaties. Verken met partners de intergemeentelijke relaties in de markt van vraag en aanbod van harddrugs en benut social media mogelijkheden als betekenisvol leefdomein waar jongeren actief zijn;
6. Geef voorlichting en/of training aan docenten/schoolpersoneel en werk samen met scholen een lokaal routeringsplan bij signalen uit om bewustwording en concreet handelingsperspectief te versterken;
7. Breng middels een integrale aanpak gezamenlijk lokale negatieve rolmodellen in beeld en investeer blijvend op de dynamiek tussen de meer repressieve aanpak van dergelijke negatieve rolmodellen en (getimede communicatie over) de inzet op preventie en maatschappelijke weerbaarheid op wijk- en buurtniveau.

Woord vooraf

De regio Midden-Nederland speelt een regisserende rol als het gaat om drugscriminaliteit (RIEC Midden-Nederland, 2018). Een aantal van de grootste internationale drugscriminelen komt uit deze regio. De handel kent ook lokale uitingen en heeft soms (levens)verwoestende effecten door onder meer het excessief geweld dat het met zich meebrengt. Tegelijkertijd is zichtbaar dat jongeren worden aangetrokken door de lucratieve verdiensten en de status die de handel in drugs in bepaalde kringen kan verschaffen.

Er is dan ook in toenemende mate aandacht voor (het begrip) 'jonge aanwas' in relatie tot (hard)drugscriminaliteit. Menig gemeente is hier ondertussen mee aan de slag in samenwerking met de RIEC's en partners zoals de politie en het Openbaar Ministerie. Het RIEC Midden-Nederland heeft in 2019 het regioprogramma 'Straatwaarde(n)'² opgericht dat actief is in het voorkomen van jonge aanwas in de cocaïnehandel. Een van de activiteiten binnen dat regioprogramma is het uitvoeren van lokale (deel)onderzoeken naar *uitingsvormen van (hard)drugscriminaliteit (met een focus op cocaïne), kenmerken van (startende) jongeren* die daarin een rol spelen en de *manieren waarop* zij daarbij betrokken raken. De regio Midden-Nederland kent 38³ gemeenten waar ondertussen meerdere gemeentelijke (deel)onderzoeken zijn afgerond. Dit rapport is het resultaat van een meta-analyse van tien afgeronde deelonderzoeken (2019-2021). We beogen met dit rapport inzichten te delen die tot nu toe zijn opgedaan die voeding kunnen geven aan zowel beleid als praktijk.

Vooraf benadrukken we dat we met dit rapport niet de illusie hebben dat (hard)drugscriminaliteit uit de samenleving te verbannen is. Waar vraag is, blijft immers aanbod. Om echter constructief een brede(re) tegenbeweging te creëren, dragen we de gedachte dat er een betekenisvolle inzet noodzakelijk is waarbij de samenhang tussen repressie, preventie én weerbaarheid van zowel jongeren, ouders én professionals hand in hand gaan. Ondermijnende (hard)drugscriminaliteit is immers niet alleen een veiligheidsprobleem, maar (vooral) ook een sociaal-maatschappelijk probleem.

Leeswijzer

In **hoofdstuk 1** bespreken we de wijze waarop het RIEC Midden-Nederland en haar partners een aanpak hebben ontwikkeld (paragraaf 1.1) alsmede kwantitatieve en kwalitatieve inzichten uit bestaande bronnen en eerdere onderzoeken (paragraaf 1.2 en 1.3). **Hoofdstuk 2** zoomt in op de doelstelling, onderzoeksvragen (paragraaf 2.1) en methodiek waarop deze meta-analyse is gebaseerd (paragraaf 2.2). In **hoofdstuk 3** presenteren we de resultaten: inzichten die ons iets zeggen over *verschijningsvormen* van harddrugscriminaliteit (paragraaf 3.1), *kenmerken* van jongeren (paragraaf 3.2) en de *manier waarop zij daarbij betrokken raken* (paragraaf 3.3). Tot slot bespreken we in **hoofdstuk 4** de conclusies (paragraaf 4.1) en aanbevelingen (paragraaf 4.2).

---

² www.straatwaarden.nl

³ Tot voor kort maakten er 39 gemeenten deel uit van de regio Midden-Nederland. Weesp hoort sinds 24 maart 2022 bij de regio Amsterdam.

1. Inleiding

Om deze meta-analyse in een context te kunnen plaatsen starten we dit hoofdstuk met uitleg over het regioprogramma 'Straatwaarde(n)' (paragraaf 1.1), gevolgd door een overzicht van de beschikbare kwantitatieve data (paragraaf 1.2) en een kort overzicht van enkele kwalitatieve inzichten (paragraaf 1.3).

1.1 Context: regioprogramma 'Straatwaarde(n)'

In de periode 2016-2018 zijn er vanuit het RIEC Midden-Nederland gemeentelijke ondermijningsbeelden opgesteld. Daaruit kwam onder andere naar voren dat naast andere drugssoorten zowel de handel in, als het gebruik van cocaïne verankerd zijn op lokaal niveau. De cocaïnehandel kent daarbij een lucratief verdienmodel dat bovendien gepaard gaat met excessief geweld, waaronder liquidaties (RIEC Midden-Nederland, 2018; Boerman, Grapendaal, Nieuwenhuis, Stoffers, 2017, Van Gestel, & Verhoeven, 2017; Van Gestel & Kouwenberg, 2022). De miljarden aan crimineel geld die in de Nederlandse economie circuleren, baren zorgen. Evenals de geluiden die worden opgevangen dat jongeren in toenemende mate cocaïnegebruik- en handel lijken te bagatelliseren (Bervoets, van den Akker, Verweij, van Wijk, 2021; Terpstra & Swami-Persaud, 2021).

Alhoewel jeugdcriminaliteit al jaren daalt, neemt het aandeel van jongeren (12 - 18 jaar) in onder meer geweldsdelicten toe (Van der Laan, Beerthuizen & Boot, 2021). Daarbij wordt gesproken over een verharding onder een kleine groep jongeren die in aanraking komt met de politie. Deze verharding heeft onder meer te maken met drugscriminaliteit en het (wapen)geweld dat daarbij kenmerkend is voor deze eeuw (Weijers, Ferwerda & Roks, 2021). Het 'snelle geld' lonkt voor sommige (kwetsbare) jongeren. Dit vraagt om aandacht voor niet alleen repressie om te laten zien dat misdaad niet loont, maar tegelijkertijd het investeren in onder meer signalering, preventie en nazorg.

De partners in de veiligheidscoalitie Midden-Nederland hebben in 2019 in het actieplan tegen drugscriminaliteit 'Wie praat, die gaat' onder andere gekozen om de aanpak van cocaïnehandel te prioriteren, met tijdelijke versterking vanuit het regioprogramma 'Straatwaarde(n)'. Hierbij gaat het om het terugdringen van (de doorgroei van) jonge aanwas⁴ in de harddrugscriminaliteit, met een focus op cocaïnehandel. Het regioprogramma Straatwaarde(n) kent een viertal programmadoelen:

1. het inzetten op de aanpak van cocaïnehandel en het voorkomen van jonge aanwas, zowel repressief als preventief;
2. het versterken/verstevigen van de maatschappelijke weerbaarheid;
3. het versterken/verstevigen van de integrale aanpak en de bestuurlijke weerbaarheid;
4. het duiden van (effectiviteit van) interventies op basis van wetenschappelijke inzichten en praktijkevaluaties.

Het programma kent hierbij hoofdzakelijk twee sporen: een repressief en een preventief actie- en ontwikkelspoor. Onder het repressieve spoor valt de aanpak van de negatieve rolmodellen in de cocaïnehandel. Dit gebeurt onder meer door een PersoonsGerichte plusAanpak (PGA+) en door inzet van een Quick Response Team (QRT) dat de inzet van de politie versterkt. Daarmee kan de legitimatie

---

⁴ Zie paragraaf 2.1 voor de operationalisering van begrippen.

en zichtbaarheid van de overheid in kwetsbare wijken vergroot worden. Het preventieve actie- en ontwikkelingspoot zet in op het stimuleren en faciliteren van een maatschappelijke tegenbeweging. Dit wordt gedaan door te investeren op weerbaarheid en bewustwording van bewoners en met name jongeren in kwetsbare buurten te vergroten en een cultuur van wegstijgen en zwijgen te doorbreken. Hieronder valt ook het uitvoeren van onderzoek om nieuwe inzichten te verkrijgen om zo het aandeel van jongeren in de cocaïnehandel te voorkomen. De aanpak van de jonge aanwas in de ondermijnende cocaïnehandel in Midden-Nederland heeft uitdrukkelijk de bedoeling dat de twee sporen elkaar over en weer gaan voeden en versterken. Met als resultaat voortdurend werkend leren en lerend werken.

1.1.1 Twee lessen uit districtelijke sfeerbeelden

In september 2019 is vanuit het regioprogramma Straatwaarde(n) een *eerste verkennende scan op districtelijk niveau* (zgn. **districtelijke sfeerbeelden**) uitgevoerd voor de regio Midden-Nederland. Dit is gedaan door kwantitatieve (politie)data te analyseren en groepsessies te organiseren in de vijf districten (Oost-Utrecht, Flevoland, Utrecht Stad, Gooi en Vechtstreek, West-Utrecht). In totaal namen er 117 professionals deel aan deze sessies. Doel van deze sessies was tweeledig: 1) Het vergroten van inzicht en bewustwording ten aanzien van het thema cocaïne & jonge aanwas. 2) Een verkenning om concretere fenomeen- (en casus)gerichte signalen binnen het betreffende district op te halen. De verkenning behelsde een districtbrede inventarisatie van de problematiek rondom harddrugscriminaliteit met aandacht voor cocaïne in het bijzonder.

Uit de sfeerbeelden zijn onder meer twee lessen voor vervolgonderzoek naar voren gekomen:

1. *Er is niet altijd zicht op welke type drugs jongeren nu precies verhandelen.* Daar waar wel zicht is, werd een focus op enkel 'cocaïne' als te nauw ervaren. Dit omdat die focus geen recht zou doen aan de werkelijkheid: jongeren die zich bezighouden met drugshandel zijn veelal opportunistisch en houden zich ook bezig met 'andere drugssoorten die geld opleveren'. Daarmee is de focus in de uitvraag van het vervolgonderzoek op de sfeerbeelden (en dit rapport) gericht op cocaïne. Er is echter bewust ruimte gelaten voor verwevenheid met andere (hard en/of synthetische⁵) drugssoorten wanneer dat *in combinatie met (minimaal) cocaïne* een rol leek te spelen in de lokale verankering van drugsproblematiek.
2. *De aanwezigheid van harddrugs (cocaïne) werd niet in elke gemeente binnen een specifiek district gevoeld en/of gezien op basis van kwantitatieve data.* In sommige gemeenten wezen de cijfers niets verontrustends uit (zie ook paragraaf 1.2). Ook waren er verschillen tussen gemeenten in een district in welke mate professionals zicht leken te hebben op de lokale verankering (en ernst) van de harddrugproblematiek en samenhang met andere (veelal nabij gelegen) gemeenten. Het gevolg hiervan is dat de gemeenten in onvoldoende mate een gedeeld uitgangspunt dragen, wat een effectieve samenwerking op districtelijk niveau in de weg staat. Voor een betere aanpak en samenwerking op districtelijk niveau is het van belang eerst meer inzichten en handelingsperspectieven op lokaal niveau te verkrijgen.

1.1.2 Lokale sfeerbeelden als doorlopende onderzoekslijn

Na de oplevering van de vijf districtelijke sfeerbeelden is binnen het regioprogramma 'Straatwaarde(n)' een doorlopende onderzoekslijn gestart met als doel lokale sfeerbeelden op te

⁵ Voor het gemak duiden we zowel harddrugs (o.a. cocaïne) als synthetische drugs (o.a. XTC) als 'harddrugs' in dit rapport.

stellen. Deze richten zich op de lokale verschijningsvormen, kenmerken en uitingen van betrokkenheid van jongeren bij lokale (hard)drugshandel, inclusief een focus op cocaïne als drugssoort.⁶ Daarvoor is grotendeels kwalitatief onderzoek ingezet in de vorm van groepssessies en verdiepende interviews met professionals. Het doel hiervan is om meer inzicht te krijgen in de lokale problematiek dan met kwantitatieve data mogelijk is. Jonge aanwas betreft namelijk jongeren die (nog) niet of nauwelijks in aanraking zijn geweest met de politie en hierdoor niet direct in registratiecijfers terug te vinden zijn (zie paragraaf 2.1 voor de uitgebreide definitie van jonge aanwas). Er is – voor zover ons bekend – nog niet eerder onderzoek uitgevoerd waarbij in meerdere gemeenten in de regio Midden-Nederland op identieke wijze kwalitatieve (en deels kwantitatieve) data zijn verzameld.

1.2 Kwantitatief onderzoek: wat zeggen de cijfers over harddrugs?

In aanvulling op de kwalitatieve inzichten in dit rapport, beschrijven we in deze paragraaf kort enkele bestaande kwantitatieve inzichten ten aanzien van harddrugs en jongeren: politieregistraties, de WODC jeugdmonitor (zelfrapportage), gebruikscijfers van cocaïne (Trimbos) en het voorspelmodel Zicht Op Ondernijning (ZOO).

1.2.1 Politieregistraties

De Veiligheidscoalitie Midden-Nederland publiceert periodiek cijfers met betrekking tot drugscriminaliteit, gebaseerd op politieregistraties (Opiumwet). Deze registratie kent een onderverdeling naar soft- en harddrugs, maar niet op de specifieke variaties aan drugssoorten en leeftijden. Het is daarmee dus vanuit de registraties niet systematisch bekend om *welke drugssoort* het gaat en *hoeveel* jongeren daartoe in relatie staan.⁷ De harddrugs (politie)registraties zijn wel onderscheiden naar de categorieën *bezit*, *handel* en *vervaardiging*. We bespreken hieronder puntsgewijs de trends in deze categorieën in de regio Midden-Nederland:

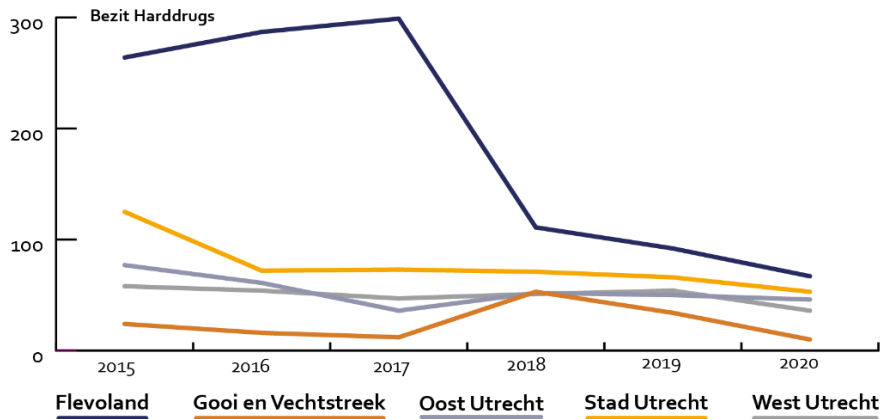
- **Bezit:** sinds 2015 is in alle districten het aantal geregistreerde delicten van *bezit* van harddrugs **afgenomen** (zie *figuur 1*). Daarbij zijn de aantallen voor bezit van harddrugs het hoogst in het district Flevoland en het laagst in het district Gooi en Vechtstreek.
- **Handel:** sinds 2015 is in vier van de vijf districten het aantal geregistreerde delicten van *handel* in harddrugs **toegenomen** (zie *figuur 2*). Enkel in het district Gooi en Vecht is het aantal met één gedaald. Utrecht Stad kent bovendien de grootste toename sinds 2018.
- **Vervaardigen:** het vervaardigen van harddrugs is **het minst geregistreerd**. In de periode 2015 – 2018 gaat het om 0-2 registraties per district per jaar. Tussen 2018 – 2020 zijn die aantallen opgelopen tot 0-7 registraties per jaar. Vervaardiging van harddrugs komt in

---

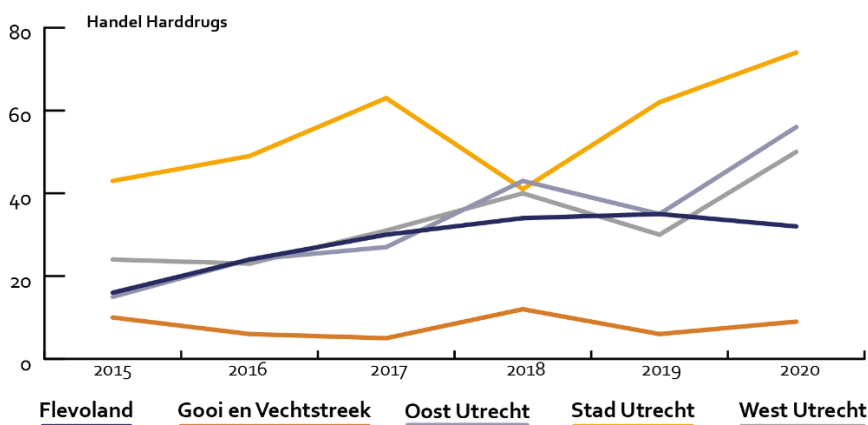
⁶ De inhoud van dit artikel is gebaseerd op één van de meerdere onderzoekslijnen die het RIEC uitvoert. Zo is de omvang wel bevraagd in de tien deelonderzoeken, maar werd al gauw helder dat hier per deelonderzoek geen eenduidig antwoord op is gegeven. Het RIEC onderzoekt – los van deze meta-analyse - de *omvang* van jonge aanwas en de *beweegredenen* van jonge aanwas (om wel maar ook niet) betrokken te raken bij drugscriminaliteit. Tot slot wordt ook een onderzoek uitgevoerd naar de *sociale voedingsbodem van cocaïne gerelateerde liquidaties* in opdracht van Politie & Wetenschap en in samenwerking met de Erasmus universiteit en de Landelijke Eenheid van de politie. De verwachting is dat tweede helft 2022 resultaten van deze onderzoekslijnen beschikbaar zijn. Meer weten? Mail naar straatwaarden@riec-mn.nl

⁷ <https://veiligheidscoalitie.nl/cijfers/>

vergelijking met de andere uitingsvormen ‘bezit’ en ‘handel’ het minst naar voren. Dit is mogelijk te verklaren doordat er bij de politie wellicht minder focus op ligt en/of door het feit dat vervaardigen veelal niet op een openbare plek plaatsvindt.

Figuur 1 Geregistreerde delicten ‘bezit harddrugs’.
(Bron: Regionale veiligheidsstrategie, december 2021)

Figuur 2 Geregistreerde delicten ‘handel harddrugs’.
(Bron: Regionale veiligheidsstrategie, december 2021)

1.2.2 Jeugdmonitor WODC & Trimbos onderzoek

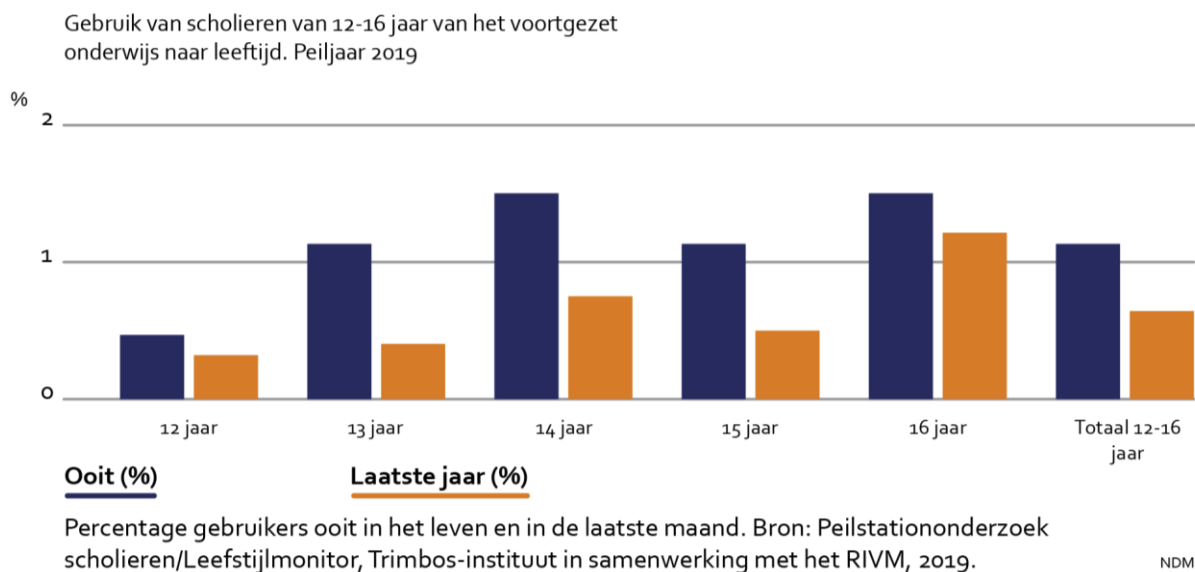
Zelfrapportages geven doorgaans meer inzicht in wat *jongeren zelf rapporteren* ten aanzien van de aard & omvang van het aantal gepleegde delicten. Uit de recente Jeugdmonitor (2020) blijkt dat *drugsmisdrijven* onder 12- tot 25-jarigen ongeveer 10% betreft van alle misdrijven waar jongeren in die leeftijdscategorie op rapporteren.⁸ De monitor meldt: “Het aandeel jeugdigen dat een drugsdelict rapporteert is over de jaren 2015 tot 2020 stabiel. Het aandeel jeugdige verdachten betrokken bij

⁸ <https://jeugdmonitor.cbs.nl/index.php/cijfers/veiligheid-en-justitie>. Vermogensdelicten en geweldsdelicten scoren het hoogst met respectievelijk 41% en 21% van het totaal aantal misdrijven (12 – 25 jarigen) in 2020.

een drugsmisdrijf is stabiel of licht dalend tot 2019, neemt in 2019 toe en daarna weer af in 2020.” (Van der Laat et al., 2021). Er is dus geen duidelijke stijging of daling zichtbaar.

Als het gaat om *gebruik* van drugs baseren we ons op data van het Trimbos Instituut. Zij meldt de volgende signalen⁹ ten aanzien van cocaïnegebruik over het jaar 2019 (zie *figuur 3*):

- Het gebruik van cocaïne ligt in Nederland *boven* het Europese gemiddelde.
- Er is een *toename* van cocaïnegebruik op lokaal niveau, onder andere in Den Haag, Utrecht, Eindhoven en Amsterdam. Dit blijkt uit lokale uitgaansonderzoeken en rioolwateronderzoek. Het ‘laatste-jaar-gebruik’ was daarbij het hoogst onder 20-29-jarigen.
- Onder 12- tot 16-jarige scholieren van het voortgezet onderwijs *daalde* het ‘ooit-gebruik’ en het ‘laatste-maand-gebruik’¹⁰ tussen 1999 en 2007 geleidelijk, maar is sindsdien tot 2019 stabiel gebleven.
- Het ‘ooit-gebruik’ van cocaïne onder mbo- en hbo-studenten is in 2019 *gedaald* vergeleken met 2018, maar er is geen significant verschil in ‘laatste-maand-gebruik’.
- Scholieren in het cluster 4-onderwijs (speciaal onderwijs) hebben *vaker* ervaring met cocaïne dan scholieren op het vmbo-b.
- Jongeren in de residentiële jeugdzorg hebben *vaker* ooit cocaïne gebruikt dan jongeren in het regulier onderwijs. Er zijn *geen* verschillen in het ‘laatste-maand-gebruik’.
- Gebruik van cocaïne lijkt in *bepaalde groepen kwetsbare jongeren* meer geaccepteerd te raken.

Figuur 3 Gebruik van drugs onder scholieren

De Antennemonitor¹¹ (Nabben, Boekholt & Benschop, 2021; Nabben, 2020) heeft (een aantal netwerken van) professionals die in contact staan met kwetsbare jongeren landelijk bevraagd.

⁹ Nationale Drugsmonitor 2021 Trimbosinstituut (<https://www.nationaledrugmonitor.nl/cocaine-over-cocaine/>)

¹⁰ ‘Ooit gebruik’ betekent: de drugsoort is ‘ooit’ in zijn/haar keven gebruikt door de jongere in kwestie. Het laatste-maand-gebruik betekent dat de drugsoort in kwestie afgelopen maand nog is gebruikt vanaf het moment van afname van de vragenlijst.

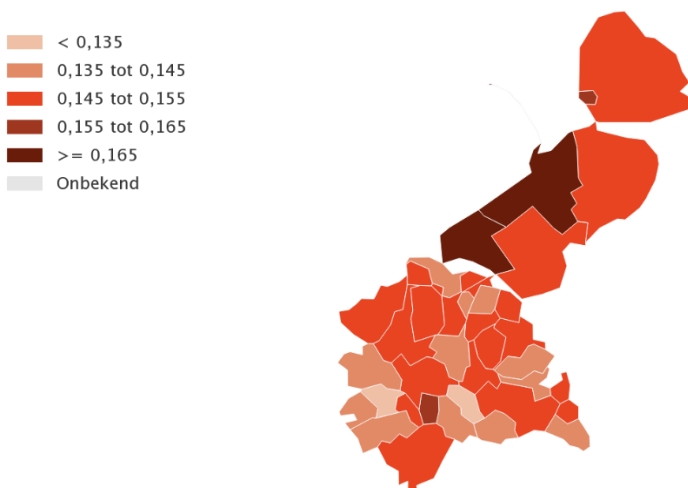
¹¹ De Antenne-monitor Nederland onderzoekt het middelengebruik op kwalitatieve wijze onder groepen kwetsbare jongeren in diverse regio’s van Nederland. In 2019 werden via een panelstudie, waaraan 8 preventiewerkers deelnamen, in totaal 27 groepen

Daaruit blijkt volgens preventiewerkers dat harddrugs - waaronder cocaïne - in een *meerderheid* van de jongeren-netwerken gebruikt werden (20 van de 27). De regio Midden-Nederland viel in die studie *niet* op qua mate van gebruik. Nabben meldde overigens dat de netwerken waar cocaïne door de meerderheid wordt gebruikt, voor het grootste deel uit jongeren *zonder* migratieachtergrond bestaan.

1.2.3 Voorspelmodel: Zicht Op Ondernijning (ZOO)

Het ZOO dashboard¹² maakt onder meer via een voorspelmodel inzichtelijk hoeveel jongeren tussen de 8 en 23 jaar, uitgesplitst naar wijk, het risico lopen om in de (hard- en soft) drugscriminaliteit te belanden (zie *figuur 4*). Let wel: het betreft een voorspelmodel met *risicoscores*; *geen werkelijke scores*. Risicoscores zijn dus *geen* bevestiging van criminaliteit maar betreffen *een indicatie van kwetsbaarheid voor jonge aanwas*. Het geeft zicht op welke gemeenten, wijken of buurten relatief meer risico's kennen ten aanzien van jonge aanwas in de drugscriminaliteit. Het voorspelmodel is gebaseerd op onder meer een aantal risico- en beschermende indicatoren, zoals voortijdig schoolverlaten en schulden, aantal verdachte familieleden, geslacht en opleiding. Op basis daarvan is per regio (en gemeente, wijk en buurt) een risicoscore of het percentage hoogrisico jongeren te raadplegen.

Risicoscore per gemeente, leeftijdscategorie: totaal

Figuur 4 Risicoscore jonge aanwas in de drugscriminaliteit.

Bron: www.zichtopondermijning.nl <geraadpleegd op 16 februari 2022>

De in deze paragraaf gepresenteerde cijfers geven enig beeld van de registraties ten aanzien van drugs en de (potentiële) omvang van jonge aanwas. Concluderend kan gesteld worden dat de *geregistreerde cijfers niet schrikbarend hoog* zijn. Echter, registraties zeggen niets over het

jongeren onderzocht uit dorpen en steden verspreid over heel Nederland. De groepen varieerden van 10 tot 50 jongeren en bestonden gemiddeld uit 25 jongeren. In deze groepen jongeren en jongvolwassenen, is - in meer of mindere mate - sprake van drugsproblematiek (problematisch of excessief gebruik), overlast en criminaliteit en/of meervoudige (psychosociale) problematiek. In totaal ging het naar schatting van de panelleden om 700 jongeren met een gemiddelde leeftijd van 18 jaar.

Bron: <https://www.nationaledrugmonitor.nl/cocaine-kwetsbare-groepen-jongeren-en-jongvolwassenen/>

¹² www.zichtopondermijning.nl

zogeheten *'dark number'*: de drugscriminaliteit waar geen zicht op is en die niet wordt geregistreerd. Daarbij speelt mee dat drugscriminaliteit een vorm van slachtofferschap tot gevolg heeft die niet zozeer terug te zien is in registraties van slachtofferaangiften. Ook zeggen registraties niets over de samenhangende sociale dynamieken. Dat is juist waar dit rapport dieper op ingaat. Eerst bespreken we enkele kwalitatieve wetenschappelijke inzichten ten aanzien van dit onderwerp.

1.3 Kwalitatief onderzoek naar betrokkenheid van jongeren bij drugs

Er is betrekkelijk weinig onderzoek uitgevoerd dat inzoomt op de vraag hoe jongeren betrokken raken specifiek bij harddrugshandel. In deze paragraaf gaan we dan ook op hoofdlijnen in op een aantal onderzoeken die in dat kader relevant kunnen zijn.

1.3.1 Jongeren als 'disposables'

Sergi (2021) benoemt dat criminele groeperingen kwetsbare personen (waaronder jongeren) ook wel als *'disposable armies'* of *'disposables'* gebruiken. Hiermee doelt men op veelal kwetsbare en/of jonge personen en lokale groepen die niet echt in (nauwe) verbinding met georganiseerde misdaadgroeperingen staan, maar wel onmisbaar zijn voor het functioneren ervan. Deze personen en groepen worden gebruikt om het zicht op werkelijke daders te bemoeilijken. Ze staan min of meer los van de hele criminele keten waarin ze worden ingezet. Ze verbinden zich vaak met de georganiseerde misdaadgroep via een tussenpersoon en nemen risico's of tonen geweld waardoor ze op straat respect en status verdienen. Dit kan ingebed zijn in het bestaan van gemarginaliseerde, grote gemeenschappen van *'unemployable and invalid people'* (Bauman, geciteerd in Sergi, 2021) die veroordeeld zijn tot de status van *'human waste'*. Gevolgen van sociale achterstand en armoede in combinatie met stigmatisering en criminaliseringsprocessen houden kwetsbaarheid in stand of versterken het zelfs. *'Disposables'* worden hiermee als kwetsbaar gezien voor criminele uitbuiting. Dat er in Nederland zorgen leven op dit vlak blijkt onder anderen uit recent onderzoek naar criminele uitbuiting van jongeren waarin een toename van signalen van (onder meer) het verhandelen van drugs onder jongere is geduid (Leito, van Bommel & Noteboom, 2021).

1.3.2 Vier fasen van criminele uitbuiting in de drugs

Engels onderzoek toont aan dat vooral jongens in de leeftijd van 14 tot 17 jaar het grootse risico lopen om door drugsdealers geronseld/gerekruteerd te worden. Volgens *'The Children Society'* (Stone, 2018) bestaat het rekruteren van kinderen/jongeren voor criminele doeleinden uit vier fasen (zie *figuur 5*). De eerste fase is de **'targeting stage'** waarbij een criminele organisatie de pijlen richt op een jong en kwetsbaar persoon. Hierbij kijken zij naar leeftijd, weerbaarheid, psychische gesteldheid en economische situatie en wordt achterhaald wat de kwetsbaarheden, behoeften en wensen zijn van het kind. Als een jongere eenmaal is geselecteerd door de groep criminelen, winnen ze het vertrouwen en romantiseren de criminele levensstijl. Bij de jongere wordt zo de verleiding om deel te nemen groot. In de tweede fase van het model laat degene die de jongere rekruteert hem of haar wennen aan de nieuwe levensstijl en traint hem/haar voor het uit te voeren werk: de **'training stage'**. Hierbij zorgt degene die rekruteert dat de jongere zich geliefd voelt, wordt hij/zij meegenomen met criminele activiteiten en beloond met cadeaus. De twee laatste fasen van het rekruteringsmodel staan in het teken van het gevoel geven erbij te horen, het geven van een eigen identiteit in de groep en het laten plegen van instapdelicten. De zogeheten **'stage of belonging'**. In de laatste fase heeft de gerekruteerde jongere het gevoel gevangen te zitten in het criminele netwerk waar hij/zij onderdeel van uitmaakt en ervaart de jongere bedreigend gedrag: de zogeheten **'trapped stage'**.

Figuur 5 Opeenvolgende fasen van rekrutering (gebaseerd op Stone, 2018).

1.3.3 Betrokken raken bij drugs: Nederlands onderzoek

Onderzoek in Nederland toont – evenals buitenlands onderzoek - aan dat vooral *sociale netwerken* een belangrijke factor zijn in de manier waarop jongeren betrokken raken bij drugscriminaliteit. In 2016 concludeerden Bervoets en van Wijk onder meer dat jongeren zich vaak eerst moeten bewijzen door klussen uit te voeren en zo toegelaten te worden tot de vaste kern van drugscriminelen. De betrokkenheid bij criminele netwerken was volgens de onderzoekers niet het gevolg van doelbewuste werving. Jongeren groeien via sociale gelegeheidsstructuren door naar de ‘inner circle’ van vertrouwelingen in een vaste kern. Er is bovendien sprake van een grote groepsdruk, zowel op straat als in familieverband, die jongeren kwetsbaar maakt voor de georganiseerde misdaad.

Ander, recenter onderzoek, dat gebaseerd is op 29 verdiepende interviews die zijn afgenomen met voornamelijk professionals uit de regio Amsterdam-Amstelland en Midden-Nederland, duidde dat van rekrutering maar weinig sprake was en dat jongeren vooral bij drugscriminaliteit betrokken raken door het eigen sociale netwerk: via vrienden, via familie, op eigen initiatief, soms door benadering van een onbekend persoon en soms onder dwang van anderen (Peeck, Witteveen & Sikkens-Dokter, 2021). Ook in de regio Noord-Holland werd dit beeld bevestigd. Er bleek van rekrutering nauwelijks sprake: vooral betrokkenheid op ‘eigen initiatief’ domineerde in de beelden van de betrokken 99 professionals in dat onderzoek (Terpstra & Swami-Persaud, 2021). Tot slot noemen we nog een onderzoek uit de regio Haaglanden (Van Wijk, van Esseveldt, Broekhuizen & Bervoets, 2022) waarin de onderzoekers onder meer concluderen dat jongeren in die regio veelal geleidelijk verstrikt raken in de drugscriminaliteit maar dat van directe werving van kwetsbare jongeren soms ook sprake is (onder meer via familiebanden).

1.3.4 Risico- en beschermende factoren ten aanzien van criminaliteit

Er is naar ons weten (nog) geen systematische analyse verricht naar risico- en beschermende factoren van specifiek *jongeren in (hard)drugscriminaliteit*. Voorgaand onderzoek richt zich vooral op *algemeen* delictgedrag en/of voorspellers die samenhangen met *gewelddelicten* (Piersma, Kros & Beijersbergen, 2021; Beerthuizen, Van Leijssen & Van der Laan, 2019). Er worden in de literatuur verschillende *niveaus* van criminogene risico- en/of beschermende factoren onderscheiden voor (jonge) delinquenten (Beerthuizen et al, 2019; Traag et al., 2010). Zo zijn zes niveaus onderscheiden door Van der Laan, Blom, Verwers en Essers (2006): individuele factoren, gezinsfactoren, schoolfactoren, peerfactoren, factoren die te maken hebben met de buurt/ maatschappij en situationele factoren. Beerthuizen en collega’s (2019) onderscheiden het individuele, gezins- en de brede (omgevings)context en Servaas, Weerman en Fischer (2021) hanteren weer vijf niveaus: persoonlijke, familie-, peer-, school/werk- en omgevingsfactoren. Het voert te ver om deze niveaus in dit rapport helemaal te ontrafelen.

We houden ten behoeve van de leesbaarheid in dit rapport een driedeling¹³ aan, te weten *individueel niveau*, *gezinsniveau* en de *brede context*.

Individueel niveau

Factoren (zowel risico- en beschermende factoren) op het individuele niveau die samenhangen met delictgedrag zijn onder meer:

- *Leeftijd*
- *Geslacht*
- *Opleidingsniveau en verloop van de schoolcarrière* (hoog/laag opgeleid, binding met school, schooluitval)
- *Persoonlijkheidsfactoren* (zoals impulsiviteit, copingstrategie, planningsvermogen, gebrekkig schuldgevoel, mate van beïnvloedbaarheid, lage intelligentie/LVB, gebrekkig toekomstperspectief, agressie en middelengebruik)
- *Peers* (denk aan de mate van delinquente vrienden, aansluiting voelen bij leeftijdsgenoten en ongestructureerd rondhangen met vrienden)

Risicofactoren op het individuele niveau die samenhangen¹⁴ met een criminele carrière ten aanzien van algemene (en jeugd)criminaliteit zijn onder meer (Servaas et al., 2021): *lage schoolprestaties, werkloosheid, slechte houding en binding met school, lage schoolmotivatie en schoolprestaties, depressie, externaliserende/internaliserende problematiek, hyperactiviteit, gebrek aan schuldgevoel, impulsiviteit, het hebben van een criminele historie, agressief gedrag, morele terugtrekking, neutralisatie verwachtingen, bezit van relevante 'skills', ontbrekend gevoel van 'belonging', aantrekkelijkheid van een criminele levensstijl, makkelijk, snel geld verdienen, desillusie gevoelens ten aanzien van de toekomst*. Ook het hebben van *contacten met delinquente vrienden, een slechte relatie met leeftijdsgenoten, ongestructureerd rondhangen op straat en bendelidmaatschap* zijn factoren die samenhangen met delictgedrag.

Ten aanzien van georganiseerde criminaliteit is het *hebben van contacten van en met een rolmodel die in de georganiseerde criminaliteit actief is*, van betekenis alsmede dergelijke contacten die worden opgedaan tijdens detentie ('criminele leerproces'). Daarnaast speelt ook de *afwezigheid van werk, aanwezigheid van specifiek soort werk (faciliterend) alsmede een laag opleidingsniveau* een rol. Op basis van een meta-analyse van 202 studies is bovendien geconcludeerd dat op individueel niveau drie factoren samenhangen met de kans om *gerekruteerd* te worden in de georganiseerde misdaad: (1) het mannelijk geslacht, (2) crimineel actief zijn en/of (3) geweldsdelicten op naam hebben (Calderoni, Comunale, Campedelli, Marchesi, Manzi & Frualdo, 2022).

Beschermende factoren die op individueel niveau samenhangen met een criminele carrière ten aanzien van algemene (en jeugd) criminaliteit en georganiseerde misdaad betreffen vervolgens: *intelligentie, sporten in teamverband en op school, het hebben van een stabiele baan, hoge schoolprestaties en binding met school* (Servaas et al., 2021).

---

¹³ Te meer omdat peers- en school/werk gerelateerde factoren ons inziens ook onder een individueel niveau worden geschaard omdat het hierin draait om bijvoorbeeld de mate van binding met vrienden en (individuele) houding/ attitude ten aanzien van school (Servaas et al, 2021).

¹⁴ Servaas et al. (2021) duiden het maximale effect van de risico- dan wel beschermende factor in termen van sterk/matig en zwak. In dit rapport zijn enkel de sterke en matige maximale effecten genoemd omdat het te uitvoerig is om in de context van dit rapport *alle* effecten uitvoerig te bespreken. Voor een totaaloverzicht verwijzen we naar de studie van Servaas et al (2021).

Gezinsniveau

Factoren (zowel risico- als beschermende factoren) binnen het gezinsniveau die samenhangen met delictgedrag zijn onder meer:

- *Opvoeding* (denk aan de mate van autoritair handelen, monitoring, positieve bejegening)
- *Kwaliteit van de relatie* (denk aan de mate van warmte in het gezin, prevalentie van huiselijk geweld, verwaarlozing, mate van binding/hechting aan gezinsleden, openheid)
- *Structurele aspecten* (denk aan de mate van werkloosheid van ouders¹⁵, aan/afwezigheid van vader, eenoudergezin, sociaaleconomische positie)
- *(Persoonlijke) kenmerken van andere gezinsleden* (denk aan criminele familierelaties, depressie bij ouders)
- *Mate van armoede in het gezin*

Risicofactoren binnen het gezinsniveau die samenhangen met een criminele carrière ten aanzien van algemene-, jeugd- en georganiseerde criminaliteit zijn: *een verstoorde familiestructuur (ongunstige familieomstandigheden/ kindermishandeling), ouders met een criminele en/of antisociale achtergrond, stress (in de familie), geen of negatieve opvoedingsondersteuning (agressief, afwijzend, wreed, passief, vijandig, nalatend etc.), ouderschap dat inconsistent, weinig of dwingend toezicht bevat.* Ook het hebben van *ouders die roken (sigaretten en/of marihuana)* zijn een risicofactor voor (algemene) delinquentie. Risicofactoren zijn hiernaast ook een *laag niveau van kennis over het kind, mate van openheid en laag niveau van informatie-uitwisseling over het kind.*

Beschermende factoren op gezinsniveau die samenhangen met een criminele carrière ten aanzien van algemene (en jeugd) criminaliteit en georganiseerde misdaad betreffen vervolgens: *opvoedingssupport (ondersteunend, affectief), controle op gedrag (discipline, monitorent), bij indirect ouderschap zijn vooral kennis en co-ouderschap factoren die beschermend werken* (Servaas et al., 2021).

Breder contextueel niveau: de wijk/buurt

Factoren (zowel risico- als beschermende factoren) op wijk/buurniveau die samenhangen met delictgedrag zijn onder meer:

- *Mate van werkloosheid onder buurtbewoners*
- *Sociaaleconomische en fysieke gesteldheid van de buurt* (welgesteld of achterstandsbuurt, verloedering)
- *Aan- of afwezigheid van drugs in de buurt*
- *Mate van binding van jongere met de buurt*
- *Mate van verloop* (verhuisbewegingen)
- *Aan- of afwezigheid van andere criminele volwassenen*
- *Mate van pro/anti criminele attitude* (aan- of afwezigheid van een 'criminele code')

Risicofactoren op wijk-/buurniveau die samenhangen met een latere criminele carrière zijn: *aanwezigheid van sociale 'sterke' non-economische instituten, armoede, ongelijkheid, aanwezigheid sociale ondersteuning, 'collective efficacy' slechte huisvesting, weinig 'household activity ratio'.* Ten aanzien van georganiseerde criminaliteit zijn ook *etnische homogeniteit en marginalisering van etnische minderheid* van betekenis. Opvallend hierbij is overigens dat *de aanwezigheid van een*

¹⁵ Waar we het begrip 'ouders; noemen bedoelen we *ouder(s) en/of verzorger(s) van een jongere.*

criminele code in de buurt en aanwezigheid van actieve criminele groepen in de buurt twee risicofactoren zijn waarbij het maximale effect qua samenhang met delictgedrag – anders dan wellicht verwacht – toch als relatief *zwak* is geïdentificeerd (Servaas et al., 2021).

Beschermende factoren die op wijk-/buurniveau geïdentificeerd zijn in de studie van Servaas et al., (2021) betreffen een enkele factor (ten aanzien van algemene criminaliteit), namelijk *een hoge SES in de wijk*.

Tot slot van deze paragraaf benadrukken we dat het wel of niet vertonen van delictgedrag niet kan worden verklaard door één risico- of beschermende factor. Het gaat om een *complex samenspel* van meerdere factoren die zich op een dynamische wijze tot elkaar verhouden binnen verschillende levensdomeinen, contexten en situaties (Van der Laan, Blom, Verwers & Essers, 2006).

2. Doel, onderzoeksvragen & methodische verantwoording

Vanaf januari 2020 tot en met september 2021 is in tien gemeenten in de regio Midden-Nederland verkennend onderzoek naar de betrokkenheid van jongeren in de (hard)drugscriminaliteit uitgevoerd. In dit hoofdstuk beschrijven we die context (paragraaf 2.1), de onderzoeksvragen (2.2) en de wijze waarop de meta-analyse vorm heeft gekregen (paragraaf 2.3).

2.1 Doel & onderzoeksvragen

Het doel van dit rapport is enerzijds het geven van (1) **inzicht** in de kwalitatieve dynamieken gerelateerd aan (hard)drugscriminaliteit onder jongeren. Anderzijds beogen we van daaruit ook (2) **handelingsperspectieven** te duiden vanuit de (praktijk van en voor) professionals die in hun werkveld met jongeren en (hard)drugscriminaliteit te maken hebben. Op basis van de vijf districtelijke sfeerbeelden en verkennende gesprekken leek op specifiek drie thematieken behoefte te bestaan als het gaat om kwalitatieve inzichten.¹⁶ Deze zijn door onderzoekers van het regioprogramma 'Straatwaarde(n)' verankerd in drie onderzoeksvragen die centraal staan in de doorlopende onderzoekslijn:

WAT | *Welke verschijningsvormen van ondermijnende harddrugscriminaliteit domineren in de beelden van professionals in de tien gemeenten?*

WIE | *Wat zijn op individueel, gezins- en breder contextueel niveau de geduide kenmerken van jongeren die daarbij betrokken zijn?*

HOE | *Op welke wijze raken die jongeren betrokken bij harddrugscriminaliteit?*

In de afronding van de deelonderzoeken is in het merendeel van de gemeenten een duidingssessie georganiseerd met alle professionals die hebben deelgenomen aan het betreffende onderzoek. Op deze manier is verkend: 1) of zij zich herkennen in de onderzoeksresultaten, 2) wat zij belangrijk en urgent achten in de aanpak van 'jonge aanwas' in de drugscriminaliteit en 3) wat zij daarvoor nodig hebben. Deze duidingssessie gaf concrete handvatten voor lokaal beleid en uitvoering in de aanpak van jongeren in de (hard)drugscriminaliteit. In deze meta-analyse hebben we die lokale aanbevelingen/handelingsperspectieven uit de tien deelonderzoeken bestudeerd maar vooral vertaald naar de betekenis ervan in relatie tot de uitkomsten (op meta-niveau) ten aanzien van de drie onderzoeksvragen (paragraaf 2.1) die in dit rapport centraal staan (zie hoofdstuk 4).¹⁷

2.1.1 Operationalisering van begrippen

Onder **verschijningsvormen** verstaan we (a) gebruik, (b) (straat)handel en (c) opslag & vervaardiging. Deze vormen zijn mede gebaseerd op de districtelijke sfeerbeelden uit 2019 die mede op basis van politiedata tot stand zijn gekomen.

¹⁶ Ook is de *omvang* van jongeren in de (hard)drugscriminaliteit een vraag die leeft in het werkveld. Omdat dit een specifieke methodische opzet vraagt, loopt daar een aparte onderzoekslijn voor binnen het RIEC Midden-Nederland. Deze onderzoekslijn is startend ten tijde van dit schrijven. Meer weten? Mail dan naar straatwaarden@riec-mn.nl

¹⁷ Er zijn eveneens handelingsperspectieven uitgevraagd in de deelonderzoeken, maar er is voor gekozen om deze in het licht van deze meta-analyse niet als aparte vraag te duiden maar in de aanbevelingen mee te nemen.

Onder **professionals** verstaan we een breed scala aan personen die vanuit hun beroepsmatige uitoefening te maken hebben met harddrugs en/of jongeren en werkzaam zijn in het zorg-, sociaal en/of het veiligheidsdomein.

Onder **kenmerken** verstaan we drie niveaus van risico-/beschermende factoren (paragraaf 1.3.4) die tijdens de deelonderzoeken in de interviews zijn aangehouden:

Individueel niveau:

- *Leeftijd*
- *Geslacht (man/vrouw)*
- *Opleidingsniveau en verloop van de schoolcarrière (hoog opgeleid/ laag opgeleid, binding met school, schooluitval)*
- *Persoonlijkheidsfactoren (zoals impulsiviteit, copingstrategie, planningsvermogen, gebrekkig schuldgevoel, mate van beïnvloedbaarheid, lage intelligentie/ LVB, gebrekkig toekomstperspectief, agressie en middelengebruik)*
- *Peers (denk aan de mate van delinquente vrienden, aansluiting voelen bij leeftijdsgenoten en (on)gestructureerd rondhangen met vrienden)*

Gezinsniveau:

- *Opvoeding (denk aan de mate van autoritair handelen, monitoring, positieve bejegening)*
- *Kwaliteit van de relatie (denk aan de mate van warmte in het gezin, prevalentie van huiselijk geweld, verwaarlozing en de mate van binding/ hechting aan gezinsleden, openheid)*
- *Structurele aspecten (denk aan de mate van werkloosheid van ouders, aan/afwezigheid van vader, eenoudergezin, sociaaleconomische positie)*
- *(Persoonlijke) kenmerken van andere gezinsleden (denk aan criminele familierelaties, depressie bij ouders)*
- *Mate van armoede in het gezin*

Brede context:

- *Mate van werkloosheid onder buurtbewoners*
- *Sociaaleconomische en fysieke gesteldheid van de buurt (welgesteld of achterstandsbuurt, verloederd etc.)*
- *Aan- of afwezigheid van drugs in de buurt*
- *Mate van binding van jongere met de buurt*
- *Mate van verloop (verhuisbewegingen)*
- *Aan- of afwezigheid van andere criminele volwassenen*
- *Mate van pro/anti criminele attitude (aan- of afwezigheid van een 'criminele code')*
- *Ook scharen we eventuele duidingen die relateren aan sociaal-maatschappelijke stigmatisering, uitsluiting en/of achterstelling (gevoelens van deprivatie) onder dit niveau.*

Deze indeling en factoren zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van de districtelijke sferbeelden in combinatie met wetenschappelijke inzichten die in paragraaf 1.3.4 zijn besproken. Omdat de tien deelonderzoeken verkennend van aard waren en niet kwantitatief maar kwalitatief zijn ingestoken, zijn professionals *open* bevraagd op de verschillende niveaus. Er heeft dus *geen* uitputtende 'droge' toetsing plaatsgevonden van *alle* zojuist genoemde risico- en beschermende factoren op elk niveau.

Dat doet immers geen recht aan de *kwantitatieve* insteek van de deelonderzoeken. Er is op elk van de drie niveaus dus vooral ruimte gelaten voor invulling *vanuit de betrokken professionals zelf*.

Jonge aanwas heeft als begrip de afgelopen jaren een vlucht genomen maar de invulling ervan is (nog) relatief weinig in onderzoek geoperationaliseerd (Van Wijk et al., 2022). Peeck et al (2021) verstaan onder jonge aanwas: minderjarigen (9 tot en met 15 jaar) waaronder kinderen en jongeren die betrokken raken bij druggerelateerde criminaliteit (Peeck et al, 2021, p. 6). Ferwerda, Beke & Bervoets hebben het begrip in 2017 gehanteerd in de analyse van criminele netwerken. Zij duiden jonge aanwas in die context als jongeren van 17 jaar of jonger die “*door professionals worden gezien als risicogroep. Er zijn aanwijzingen dat ze zich schuldig maken aan ernstige delicten, zoals bedreigingen, intimidatie, woninginbraak, straatroof en overvallen. Het betreft onder meer ‘territoriaal geweld’. Ze claimen een straat of buurt als ‘domein’, voelen zich heer en meester in de wijk en intimideren of bedreigen bewoners die zich hierbij niet neer wensen te leggen. In dit kader wordt ook wel gesproken over ‘onaantastbaren’* (Beke et al., 2013 en Eysink Smeets & Bervoets, 2011, in Ferwerda et al., 2017). In de context van dit onderzoek gaat het spreken over een status als ‘onaantastbaar’ te ver. Ook ligt de focus in de deelonderzoeken in de tien gemeenten op harddrugscriminaliteit.

Onder ‘jonge aanwas’ verstaan we in dit rapport dan ook jongeren die *kwetsbaar zijn om betrokken te raken bij harddrugscriminaliteit*. Wat die kwetsbaarheid dan behelst, is onderdeel geweest van de kwalitatieve verkenning in de deelonderzoeken. Als denkkader tijdens gesprekken is wel aangegeven dat het vooral gaat om:

- *Jongeren tussen de 8 en 23 jaar*
- *Die kennelijk woonachtig zijn in de betreffende gemeente of een nabijgelegen (buur) gemeente*
- *Waarbij signalen leven dat zij een (startende) betrokkenheid hebben ten aanzien van (hard)drugscriminaliteit maar (nog) geen geregistreeerde criminele carrière hebben (dat wil zeggen: geen tot weinig (tot twee) geregistreeerde harddrugsdelicten).*
- *Deze jongeren zijn lokaal aanwezig in het straatbeeld en/of staan in direct contact met de betrokken professional.*

NB: De term ‘jonge aanwas’ en ‘jongeren’ hanteren we in dit rapport door elkaar vanuit de zojuist omschreven duiding.

Onder **harddrugscriminaliteit** verstaan we criminaliteit waarbij harddrugs (Opiumwet lijst 1) een onmisbare schakel is in het verdienmodel. Het gaat hierbij om:

- *Handel van harddrugs*
- *Gebruik van harddrugs*
- *Opslag/vervaardiging van harddrugs*

In de uitvoering van de deelonderzoeken is gevraagd naar harddrugscriminaliteit met (in ieder geval) een specifieke focus op *cocaïne*.

2.2 Methode van dataverzameling & analyse

Dit rapport is – zoals gezegd - gebaseerd op een meta-analyse van tien lokale sferbeelden die zijn uitgevoerd in de regio Midden-Nederland. Om recht te doen aan het karakter van deze meta-analyse

noemen we de lokale sfeerbeelden hier ‘deelonderzoeken’. Zowel de tien deelonderzoeken zelf alsmede het onderliggend materiaal (voornamelijk interviewdata) zijn bestudeerd. In deze paragraaf verantwoorden we de wijze waarop de interviews tijdens de lokale deelonderzoeken zijn gehouden en hoe de meta-analyse is voltrokken.

De nadruk in de tien deelonderzoeken lag vooral op kwalitatieve interviews. Dit wil niet zeggen dat professionals destijds niet zijn bevraagd op de *omvang* van jongeren betrokken bij drugs. Alhoewel daar wel behoefte aan bleek, werd gedurende de uitvoering van de deelonderzoeken ook helder dat er geen eenduidig zicht op is. Om deze reden is het vraagstuk van de omvang buiten scope gelaten.¹⁸ In dit rapport ligt de focus dus op juist die data die niet in cijfers te vangen zijn: de dominante verschijningsvormen van harddrugs op lokaal niveau, kenmerken van jonge aanwas en de wijze van hun betrokkenheid bij harddrugs.

Aan het begin van dit hoofdstuk is reeds geduid dat uit de districtelijke sfeerbeelden van 2019 onder meer is gebleken dat een focus op alleen de drugssoort cocaïne geen recht doet aan het handelen van de doelgroep die zich daarmee bezighoudt. Professionals duiden immers dat jongeren een veelal opportunistische houding hebben waaruit de conclusie ook volgt dat jongeren zich niet dan wel exclusief met cocaïne bezighouden. Dit heeft gevolgen gehad voor de deelonderzoeken en deze meta-analyse. Uitspraken gelden daardoor namelijk niet exclusief ten aanzien van cocaïne alleen, maar mogelijk ook ten aanzien van andere (hard)drugssoorten. Om die reden hanteren we in dit rapport het (paraplu)begrip ‘*harddrugs*’ waarbij we wel benadrukken dat *cocaïne* een continue expliciet punt van aandacht in de interviews is geweest en er dus wel *minimaal* van cocaïne sprake is in de context van de uitspraken van professionals.¹⁹

2.2.1 (Groeps) interviews in 10 gemeenten met 205 professionals

Om meer zicht te krijgen op deze lokale fenomenen zijn (groeps)interviews met lokale professionals gehouden²⁰ die werken met, of zicht hebben op jongeren en hun mogelijke betrokkenheid bij drugscriminaliteit. In totaal hebben er **205 professionals** uit tien verschillende gemeenten meegewerkt aan de onderzoekslijn. Doorgaans gaat het (per deelonderzoek) om een mix van:

- *Politie (wijkagenten, operationeel experts)*
- *Jongerenwerkers*
- *Sociaal werkers jeugd*
- *PGA experts*
- *Onderwijsprofessionals*
- *Leerplichtambtenaren*
- *Wijkmanagers*

Tijdens de deelonderzoeken zijn soms ook niet-formele gemeentelijke samenwerkingspartner en/of informelere organisaties (zoals een sportschool of moskee) betrokken.

De keuze voor de tien gemeenten komt voort uit een aantal ijkpunten:

¹⁸ Dat betreft een onderzoekslijn die de omvang van jonge aanwas in kaart brengt met middels een andere methodiek. Deze onderzoekslijn is ten tijde van dit schrijven startend. Meer informatie? Mail naar straatwaarden@riec-mn.nl

¹⁹ NB: Wanneer expliciet cocaïne specifieke zaken zijn besproken, lichten we die in dit rapport als zodanig uit.

²⁰ Deze hebben deels – door de contactbeperkingen van de Corona pandemie – online via Teams plaatsgevonden.

- Allereerst zijn de 39 ondermijningsbeelden en vijf eerder opgeleverde districtelijke sfeerbeelden (paragraaf 1.1) bestudeerd. Vanuit deze beelden is een lijst gemaakt van gemeenten waar signalen van jonge aanwas (qua omvang en/of concreetheid) het sterkst naar voren kwamen.
- In de voorbereiding op de sfeerbeelden is in 2019 een (cijfermatige) grove politieanalyse uitgevoerd. Daarbij is per gemeente specifiek op de drugssoort cocaïne in combinatie met betrokkenheid van jongeren (18-minners en 25-minners) geanalyseerd.
- Ten derde is ook de beleidsmatige aandacht en behoefte aan onderzoek vanuit de gemeente zelf in acht genomen. Een lokaal onderzoek naar jongeren en harddrugscriminaliteit heeft immers het meeste effect als er ook beleidsmatig ruimte en aandacht is voor een aanpak op basis van de opgedane inzichten.
- Tot slot is bij de keus voor de tien gemeenten ook gekeken naar een weloverwogen geografische spreiding van de gemeenten in de regio.

Afhankelijk van het aantal deelnemers zijn per deelonderzoek (gemeente) één, twee of drie groepsessies gehouden door ervaren (kwalitatieve) onderzoekers. Daarnaast zijn middels de sneeuwbalmethode²¹ aanvullende individuele interviews afgenomen. Daarbij is gestreefd om een divers palet aan professionals te interviewen uit zowel het zorg-, sociaal- alsmede het veiligheidsdomein én werkzaam bij zowel formele (zoals jongerenwerk) en niet-formele gemeentelijke samenwerkingspartners/organisaties (zoals een sportschool of moskee). De kwalitatieve data zijn waar mogelijk in de deelstudies aangevuld met (achtergrond) literatuur, relevante lokale documentatie, een (lokale) mediascan en daar waar mogelijk cijfers met betrekking tot lokale (hard)drugscriminaliteit. In onderstaand tabel een overzicht van het aantal betrokken professionals per type gemeente.

Type gemeente	Aantal professionals
Groot	21
Groot	16
Middelgroot	20
Middelgroot	10
Klein	16
Middelgroot	37
Klein	26
Klein	27
Klein	15
Klein	17
Totaal	205

2.2.2 Betrouwbaarheid en validiteit

Deelnemende gemeenten hebben voorafgaand aan het onderzoek een **opdrachtbrief** ondertekend waarin zij hun medewerking aan het onderzoek bevestigen en daarmee instemmen om een lijst met professionals en contactgegevens aan te leveren. Daarnaast hebben de gemeenten ondersteund met

²¹ Dat wil zeggen dat via het netwerk van de betreffende geïnterviewde persoon ook andere (niet door de gemeente aangedragen) respondenten zijn bevroegd.

praktische zaken zoals het versturen van de uitnodigingen en regelen van een ruimte voor de (groeps)interviews.²²

Oog voor **betrouwbaarheidseisen** in kwalitatief onderzoek is nagestreefd door structureel een *diverse samenstelling van professionals* te bevragen. Dat wil zeggen: vanuit zowel het sociale als zorg- en veiligheidsdomein. Vereiste daarbij is dat zij affiniteit en/of een taak hebben ten aanzien van het voorkomen van jonge aanwas in de harddrugscriminaliteit. Op die manier is getracht een representatief beeld te schetsen van wat de daadwerkelijk betrokken professionals in de desbetreffende gemeenten signaleren ten aanzien van de jonge aanwas. Ten tweede is tijdens de (groeps)interviews gebruik gemaakt van een vooraf vastgestelde topiclijst (zie bijlage 1), zodat de deelonderzoeken *onderling vergelijkbaar* waren. Ten derde is – in het licht van betrouwbaarheid - gedurende het onderzoek structureel gewerkt met het *opnemen*²³ (*met vooraf gegeven toestemming*) *en het transcriberen en uitwerken van de interviews*. Hier hebben diverse (afstudeer)studenten aan bijgedragen.²⁴ Deze data zijn middels het vier-ogen-principe door onderzoekers bestudeerd en vervolgens (samenvattend) opgenomen in een standaard dataverwerkingsbestand in Excel. Daarmee zijn de vergaarde data transparant en overzichtelijk geordend, inclusief illustrerende citaten.

In het kader van **validiteit** van uitkomsten is voorafgaand aan de interviews de *anonimiteit* gegarandeerd. Omdat het (voor sommige professionals) om een gevoelig thema gaat, is een aantal maatregelen genomen om een *veilige gespreks sfeer* te creëren. Zo zijn de deelnemende professionals in elk deelonderzoek voorafgaand aan de (groeps)interviews gebriefd via een mail met een beschrijving van het onderzoek, de doelstelling, het vervolgproces en een aantal vragen ter voorbereiding op het (groeps)interview (zie bijlage 2). Tijdens de sessie is benadrukt dat het om een *fenomeengericht* onderzoek gaat, dus dat er niet wordt ingegaan op casuïstiek en dat alle gegevens anoniem worden verwerkt. De deelnemende gemeenten hebben bovendien een *conceptversie* van de lokale deelonderzoeken ontvangen en van feedback kunnen voorzien. Deze feedback heeft soms geleid tot aanvullingen op de deelonderzoeken, mits de feedback onderbouwd was en daadwerkelijk iets toevoegde. Denk hierbij aan reeds ingezette lokale instrumenten/interventies, een aanvulling op betrokken partners en (lokale) onderzoeksuitkomsten/ documentatie. Tot slot zijn zowel in de deelonderzoeken als in deze meta-analyse resultaten zoveel mogelijk gekoppeld aan citaten, wat de validiteit ten goede komt.

---

²² Wegens de coronamaatregelen die deels gedurende het onderzoek van kracht waren, heeft een gedeelte van de (groeps)interviews online/telefonisch plaatsgevonden.

²³ Tijdens het naluisteren van de groepsinterviews is niet altijd even secuur meer kunnen achterhalen wie nu wat heeft gezegd. In die gebruikte citaten in dit rapport duiden we in de bronverwijzing soms dan ook niet de functie van een professional maar het begrip 'Groeps sessie, gemeente X'.

²⁴ Met dank aan de afstudeerders van onder meer de hogeschool Utrecht en de universiteit van Amsterdam.

3. Verschijningsvormen, kenmerken & betrokkenheid van jonge aanwas

We beginnen dit hoofdstuk met de door professionals geduide verschijningsvormen (paragraaf 3.1) en bespreken vervolgens de genoemde kenmerken van jongeren op individueel en gezinsniveau en de brede context van - met name - wijk/buurniveau (paragraaf 3.2). We geven tot slot van dit hoofdstuk weer op welke wijze jongeren op basis van de tien deelonderzoeken betrokken raken bij harddrugscriminaliteit (paragraaf 3.3).

3.1 Verschijningsvormen harddrugscriminaliteit

We bespreken in deze paragraaf de resultaten van onderzoeksvraag 1: Welke *verschijningsvormen van ondermijnende harddrugscriminaliteit domineren* in de beelden van professionals in de tien gemeenten? Onder verschijningsvormen van drugs worden gebruik, handel en opslag/vervaardiging van harddrugs verstaan.

3.1.1 Harddrugsgebruik genormaliseerd

In de tien deelonderzoeken wordt door professionals met name het gebruik van softdrugs²⁵ gesignaleerd onder de gemeentelijke jongerenpopulatie. Harddrugsgebruik komt echter ook voor. Als het daarom gaat, wordt voornamelijk gesproken over **XTC- pillen, GHB en cocaïne**. Specifiek cocaïnegebruik vindt voornamelijk plaats onder **relatief oudere jongeren** (gemiddeld vanaf 16 jaar en ouder). Het gaat om jongeren die met een (bij)baan zelf hun geld (kunnen) verdienen om het relatief dure gebruik te bekostigen. Gebruik van cocaïne komt bovendien in twee van de tien deelonderzoeken tevens naar voren als een drugssoort die gebruikt wordt door volwassenen. Het gaat om **gemeenten waar vooral volwassenen met een relatief hoge sociaaleconomische status** wonen. Zij kunnen het gebruik van deze relatief dure drugssoort bekostigen: *"In de iets armere gezinnen wordt er wat vaker geblowd en in de rijkere gezinnen wel meer harddrugs. Die bestellijsten gaan wel naar de jongeren die die huisfeestjes kunnen geven en hoeveelheden drugs daarvoor kunnen bestellen. Als ouders bijvoorbeeld een weekendje weg zijn of aan het werk."* (Jongerenwerker, gemeente B.)

Ten tweede valt op dat zowel soft- als harddrugsgebruik in alle tien deelonderzoeken **genormaliseerd** lijkt: *"Wat ik zie is dat het gebruik van drugs genormaliseerd is onder jeugd. Dus daar waar het voorheen toch wel een taboe was, is het nu heel erg normaal als jeugd naar een festival gaat en drugs gebruikt. Of niet eens per se naar een festival, maar ook gewoon op doordeweekse middagen als ze vrij zijn en ze ontmoeten elkaar."* (Operationeel expert politie, gemeente C.)

Daarbij duiden professionals dat die normalisering **toeneemt** onder jongeren. Dit stellen zij op basis van hun gesprekken en contacten met jongeren zelf. Dit kan mogelijk deels verklaard worden doordat het makkelijker is geworden voor jongeren om aan (zowel soft- als) harddrugs te komen.²⁶ Harddrugsgebruik onder jongeren vindt met name plaats in de **evenementenbranche**, de **horeca** en/of **thuis**. De meta-analyse wijst daarbij uit dat professionals in 2020 beschrijven dat het gebruik

²⁵ Onder het softdrugsgebruik wordt daarbij voornamelijk het roken van *hasj* en *wiet* verstaan.

²⁶ Dit is bovendien ook op landelijk niveau bevestigd (Nabben, Boekholt & Benschop, 2021).

van harddrugs door de maatregelen die tijdens de coronapandemie golden vermoedelijk is **verplaatst** naar thuis en locaties van illegale feestjes.²⁷

“Coke is er gewoon; het is normaal.” (...) Gebruik is vanaf 16-17 jaar. Niemand die het ziet als je snel een snuifje neemt. Blowen is zichtbaarder. Er zijn ook volwassenen, vaders die cocaïne gebruiken.” *Jeugdagent, gemeente F.*

3.1.2 Harddrugshandel: social media, contrastrategieën en intergemeentelijke relaties

Daar waar vraag is, is aanbod. In alle tien deelonderzoeken domineert duidelijk de **handel** in harddrugs op lokaal niveau. Professionals geven daarbij aan dat dealers veelal allerlei soorten drugs verhandelen. Ze gaan daarbij **opportunistisch** te werk en leggen zich dus niet toe op enkel één drugssoort. **Cocaïne** is, na **synthetische pillen**, de meest benoemde harddrug die bij de geduide handel naar voren komt. De handel is voor professionals in de tien gemeenten vooral zichtbaar in de wijk doordat op bepaalde plekken **vluchtige contacten/transacties** plaatsvinden, vooral via auto's of scooters maar bijvoorbeeld ook door de vondst van **'ponypacks'**.

Locaties van handel (en gebruik) die in het merendeel van de tien deelonderzoeken naar voren komen zijn: **parken, parkeerplaatsen, stations, woningen, horeca** (voor de coronamaatregelen van kracht werden) en **industrieterreinen**. Zeven van de tien deelonderzoeken benoemen **scholen** of de **gebieden rondom scholen** als deallocaties. Twee van de tien deelonderzoeken benoemen ook **sportclubs/verenigingen**: *“In de voetbalkantine word ik ook wel eens benaderd of ik cocaïne deal (Groepssessie, gemeente E)”*.

“Wij zijn nu met een collega wijkagent een onderzoek aan het draaien naar taxichauffeurs die aan het dealen zijn. Daar hebben wij ook echt een filmpje van waar een jong meisje instapt, 10 seconde wegrijdt en 100 meter later weer uitstapt. Helaas blijkt ook uit het gesprek dat zij inderdaad drugs aan het kopen is op 16-jarige leeftijd.”
Groepssessie, gemeente D.

Kenmerkend voor de locaties is dat het met name plekken zijn waar jongeren gemakkelijk bijeen kunnen komen/toegang toe hebben zoals in parken, pleinen of parkeerplaatsen. Professionals geven aan dat de locaties waar de jonge aanwas zich begeeft in het licht van harddrugshandel, tegelijkertijd **veranderlijk** zijn. Handel verschuift van locatie wanneer er bijvoorbeeld te veel politie in het straatbeeld aanwezig is.

---

²⁷ Dat vermoeden wordt overigens deels bevestigd in de onderzoeken van het Trimbos instituut dat tijdens de eerste lockdown en in oktober 2020 een vragenlijst afnam onder jongeren en jongvolwassen tussen de 16 en 35 jaar oud. Daaruit bleek ten aanzien van harddrugs dat “het percentage gebruikers van cannabis, cocaïne, ketamine en de psychedelica 2C-B, paddo's of truffels en LSD, stabiel bleef. Voor alle middelen gold echter dat een deel minder vaak of evenveel gebruikte dan voor de coronapandemie, maar dat er voor elk middel ook een groep was die meer is gaan gebruiken dan vóór de coronapandemie.” (Bron: <https://www.trimbos.nl/kennis/corona/drugs/middelengebruik/>). Ander onderzoek bevestigt dat er sprake is van een landelijke afname van cocaïnegebruik onder jongeren (16-28 jaar) doordat er in de corona jaren 2020- 2021 minder feestjes waren (Nabben et al., 2021).

Afspraken voor drugsdeals worden onder meer middels social media gemaakt. Daarbij zijn **Telegram, Instagram, Whatsapp, Snapchat** in de meta-analyse naar voren gekomen. Een wijkagent vertelt bijvoorbeeld: *“De handel op straat gebeurt doorgaans op bestelling. Dat gaat naar mijn weten soms via dm’s [direct messages] via social media. Ook wel via telefoonlijntjes/nummertjes. Dat wordt afgeleverd met auto’s of scooters. Dan wel op een plekje bij mensen thuis, dan wel op een plekje in het openbaar.”* (Wijkagent, gemeente D.)

Er gaan speciale bestellijsten via social media rond en uit een Telegram analyse is onder meer gebleken dat dealers aan ‘branding’ van hun drugsaanbod doen.²⁸

“Het is zo makkelijk te krijgen, we noemen dat de lokale apothekers. Als een soort thuisbezorgd. Veel social media met prepaid telefoons.” Jongerencoach, gemeente B.

De mogelijkheid van anonimiteit maakt social media platforms aantrekkelijk: *“Er zijn drugsaanbieders die de online wereld makkelijk bereiken via Snapchat of andere social media kanalen. Ik heb een jongere gehad die online advertenties liet zien, want ik was benieuwd naar hoe hij eraan [harddrugs] kwam. Hij liet dingen zien van Marktplaats of op Snapchat met een nummer dat je kan bereiken. Een drugstaxi noemde hij dat.”* (Groepssessie, gemeente D.)

Professionals in de tien deelonderzoeken duiden dat jonge dealers hiernaast gebruik maken van zogeheten **dealertelefoons**. Ze gebruiken deze uitsluitend voor het verhandelen van drugs. De meeste jonge dealers hebben vaste klanten buiten de eigen vriendenkring. Hiernaast komt echter ook naar voren dat een deel van de jongeren uitsluitend voor hun eigen vrienden drugs levert en er geen sprake is van een vast klantenbestand. In zes van de tien deelonderzoeken signaleren de betrokken professionals dat in sommige wijken sprake is van een **‘onderlinge strijd’** om gebruikers. Zo worden ‘lijnen’ met een klantenbestand en de bijbehorende simkaart/telefoon tijdelijk overgenomen wanneer men bijvoorbeeld met vakantie gaat. Soms worden deze telefoonlijnen ook onderling doorverkocht.

In relatie tot harddrugshandel komt naar voren dat lokale dealers slim gebruik maken van wisselende **contrastrategieën** om hun pakkans te verkleinen. Jonge aanwas wisselt regelmatig van simkaart om eventueel bewijs dat via hun telefoon verkregen kan worden, te beperken: *“Ze zorgen dat er geen bewijs in de telefoons staat. Ze wisselen regelmatig van simkaart. We zien ook dat ze van die goedkope wegwerpdingen [telefoons] gebruiken. Dat ze hun voorraad nooit op hun lichaam dragen maar altijd ergens hebben waar je niet direct weet waar dat is* (Wijkagent, gemeente G)”. Er wordt dus ‘berekend gedeald’ zodat bij eventuele aanhouding het bezit van een telefoon met daarin een compleet klantenbestand niet als bewijsvoering kan fungeren in een strafzaak. In één van de deelgemeenten is in dit kader expliciet het zogenaamde **dubbelsysteem** geduid: twee personen werken op één deallijn waarbij de één het klantenbestand onderhoudt en de ander daadwerkelijk bezorgt.

---

²⁸ Luister in dit kader ook de podcast van Straatwaarden waarin een analyse is gedaan op het gebruik van Telegram in relatie tot drugs. Daarin kwam naar voren dat cocaine veelal in combinatie met andere drugsoorten wordt aangeboden in korte, middellange en lange berichten: https://soundcloud.com/straatwaarden/onderzoek_telegram

“Dat ze bijvoorbeeld met z’n tweeën werken en dat de één de telefoon heeft waarop gebeld wordt en die bericht het door naar degene die aan het rondrijden is. Op die manier worden zij nooit aangehouden met én de telefoonnummers van alle gebruikers én de drugs.” Medewerker sociaal domein, gemeente J.

Opvallend is dat professionals in alle tien deelonderzoeken expliciet ook **gemeente-overstijgende (intergemeentelijke)** relaties duiden als het gaat om harddrugshandel. Een belangrijke katalysator van de uitbreiding van intra- naar intergemeentelijk sociale netwerken is de **transitiefase** van de basisschool naar de middelbare school. Het gaat dan om jongeren die rond hun twaalfde naar een middelbare school gaan die gelegen is in een andere gemeente dan hun woongemeente. Zij komen zodoende in aanraking met jongeren uit andere (buur)gemeenten: *“Het [handel in drugs] komt vooral omdat in gemeente J niet dé dealers zitten maar dat die uit omliggende plaatsen komen en dat het vanuit daar in gemeente J weer via via verspreid wordt (Groepssessie, gemeente J)”*.

Zowel grote als relatief kleine gemeenten komen in beeld als het gaat om vraag en aanbod van harddrugs en gemeente-overstijgende relaties: *“Voorheen was er iemand uit omgeving van gemeente E die altijd tussen 500 gram en 1 kilo coke thuis had. Daar kwamen jongeren jarenlang drugs halen. Een van de jongeren verkocht het zelf ook weer door. Beiden zijn er inmiddels mee gestopt. De jongen die het thuis bewaarde, was destijds rond de 22 jaar, dat is nu drie à vier jaar geleden. Hij zag het niet meer zitten, ook omdat hij alles vanuit huis deed. Ik weet dat hij de drugs uit gemeente X [andere gemeente] haalde.” (Groepssessie, gemeente E.)*

3.1.3 Opslag/vervaardiging van harddrugs: misbruik van kwetsbare personen

Er is relatief **minder zicht op opslag** van harddrugs in vergelijking met de handel en het gebruik ervan. Met name in kleine en middelgrote gemeenten is hier opvallend weinig tot geen zicht op: *“We weten niet waar grote opslagplekken of iets zijn. Waar we als politie wel naar binnen gaan worden bij huiszoeken vaak wel verdovende middelen aangetroffen. Maar dat is dan de opslag van wat die dealer heeft.” (Politie, gemeente I.)*

“Hier is er altijd sprake van verbinding met gemeente A. Dure auto’s met kentekens vanuit gemeente A etc. Dealers komen vanuit die gemeente drugs brengen.”
BOA, gemeente F.

Professionals in twee grotere gemeenten noemen wel enkele concrete voorbeelden van opslaglocaties. Zo komt in die deelonderzoeken naar voren dat jongeren (grotere) aantallen XTC pillen thuis of in een kelderbox opslaan en dat harddrugs worden opgeslagen, al dan niet in zogeheten ‘stashauto’s’ op naam van katvangers: *“Dat zijn auto’s die op naam van een katvanger staan en waar drugs in worden verstopt. Wanneer er een drugsinval in een huis plaatsvindt, dan zal de politie de drugs ook niet in het huis vinden, maar vaker in een auto die niet wordt gebruikt en stilstaat in de wijk.” (Medewerker sociaal domein, gemeente G.)*

Vervaardiging (versnijding) van cocaïne gebeurt soms **in de woning van plaatselijke dealers** zelf. Uit de meta-analyse komt echter ook naar voren dat gebruik wordt gemaakt van **woningen van kwetsbare personen** zoals zwakbegaafden, asielzoekers/statushouders en/of verslaafden. Dit is in zeven van de tien deelonderzoeken expliciet door professionals benoemd: *“Deze [anoniem geduide] persoon heeft in zijn huis zoveel coke (...) en die jongen was zwakbegaafd.” (Handhavingsjurist ondermijning, gemeente I).* En: *“Er worden mensen met schulden benaderd en hun huis wordt overgenomen. Laag IQ of veel problemen; het zijn de zwakken in de samenleving die worden*

gebruikt" (...) Vooral de statushouders worden in [wijk X] geplaatst. Alle kwetsbare mensen worden bij elkaar gezet." (Boa gemeente F.)

Lokale dealers benaderen soms doelbewust kwetsbare personen. Onder het mom van 'uitproberen' zijn er in voorbeelden benoemd dat sommige (ex-)verslaafden in het eerste contact gratis harddrugs krijgen van dealers. Vervolgens worden deze (ex-)verslaafden afhankelijk gemaakt van de betreffende harddrugs. Lokale dealers **misbruiken die afhankelijkheidsrelatie** dus om de woning van een kwetsbaar persoon uiteindelijk structureel in te zetten voor het opslaan en/of versnijden van bijvoorbeeld cocaïne.

"Dat ze iemand onder druk hebben gezet om van z'n woning gebruik te maken en dan in die woning bij junkies wordt er versneden [...] Ja, die willen graag testen. En dan mag je de woning gebruiken." (...) Huizen van junkies worden gebruikt voor versnijdingsplekken of dealplekken..." Wijkagent, gemeente A.

3.2 Kenmerken van jonge aanwas

In deze paragraaf draait het om onderzoeksvraag 2: *Wat zijn op individueel-, gezins- en breder contextueel niveau de geduide kenmerken van jongeren die bij ondermijnende harddrugscriminaliteit betrokken zijn?* In de meta-analyse is bekeken in hoeverre professionals uit de tien deelonderzoeken kenmerken op individueel, gezins- en breder contextueel niveau (zie ook paragraaf 1.3.4) duiden.

3.2.1 Individueel niveau: een gevarieerdere, bredere groep jonge aanwas

Op individueel niveau bespreken we achtereenvolgens de resultaten langs: *leeftijd, geslacht, de schoolcarrière en opleidingsniveau en persoonlijkheidsfactoren* (zie ook paragraaf 1.3.4).²⁹

Op basis van de meta-analyse blijkt dat professionals grofweg twee **leeftijden** duiden. Het merendeel van de jongeren waar de betrokken professionals mee in contact staan en die betrokken zijn bij (hard)drugscriminaliteit is zo **rond de 15/16 jaar**. Met uitzondering van twee excessen van een zeven- en een tienjarig kind, komt hiernaast in alle tien deelonderzoeken een **startleeftijd van (rond de) 12 jaar** naar voren. Op die leeftijd beginnen de verleidingen te spelen: *"Een paar jaar geleden was het 14 en wij zitten nu al echt rond de 12 jaar* (Sociaal domein professional, gemeente G)." Op de basisschool is soms al te zien dat bepaalde kinderen een verhoogd risico hebben op intreding in de criminaliteit. Professionals concretiseren dit met het signaleren van afwijkend gedrag dat zich vertaalt naar *agressie* en *problemen met gezag*.

In dit licht komt de **transitiefase** van de basis- naar de middelbare school (eerder ook besproken in paragraaf 3.1.2) naar voren als een belangrijke kans ten aanzien van vroegsignalering en/of preventie. Jongeren waarvan afwijkend gedrag op de basisschool al is gesignaleerd, worden in de transitiefase geconfronteerd met onder meer een onregelmatiger schoolritme en meer

---

²⁹ NB: de rol van peers (leeftijdsgenoten) is ook als individuele risicofactor genoemd in paragraaf 1.3.4 op basis van de literatuur. Omdat we echter de rol van leeftijdsgenoten – gelet op de uitkomsten van de meta-analyse – toch beter passend achten bij de manier waarop jonge aanwas betrokken raakt bij harddrugshandel, bespreken we dit onder paragraaf 3.3 in dit rapport.

verantwoording voor hun tijdsbesteding. De combinatie van dergelijke factoren in die fase geeft meer ruimte voor de verleidingen van de straat en criminaliteit, waaronder ook harddrugshandel.

“Bij de onderbouw - dat is bij ons leerjaar 1 en 2 - [dat is] 13, 14 jaar, daar zie je het niet of nauwelijks. Het is vooral in de derde. We hebben nu veel jongeren, die daarmee [met drugs] in aanraking zijn gekomen en die in de derde zitten. Dus daar zie je wel een omslag zitten zo rond 15/16 jaar dat opeens een bepaalde groep veel meer criminele activiteiten gaat vertonen. dus niet alleen in drugs, maar ook in andere criminele activiteiten.”

Directeur middelbare school, gemeente C.

Ten tweede komt qua **geslacht** uit de meta-analyse duidelijk naar voren dat professionals in alle tien deelonderzoeken vooral betrokkenheid van **jongens** duiden als het gaat om harddrugshandel. De rol van meisjes wordt sporadisch genoemd, met dien verstande dat hun rol niet helder is maar

“De focus ligt heel erg op jongens/mannen. Je hoort juist dat vrouwen worden gebruikt om dingen weg te brengen, omdat die toch nagenoeg niet worden gecontroleerd. Ik heb concrete signalen in [gemeente D] dat meiden worden ingezet voor harddrugstransport.”

Ketenregisseur mensenhandel, gemeente D.

ook niet uitgesloten wordt. In zeven deelonderzoeken waarschuwen professionals dat **meisjes mogelijk vaker een faciliterend rol** hebben dan men doorgaans denkt. Juist omdat ze niet zo snel worden gelinkt aan (drugs) criminaliteit. Professionals in zowel een kleine, middelgrote als grote gemeenten signaleren dit: *“Meisjes dragen mogelijk een grotere, faciliterende rol als ik kijk naar wat ze op hun naam laten zetten. Denk aan auto’s, scooters, maar ook de luxe goederen die ze krijgen. Die zijn niet met een bijbaan te betalen.”* (Jongerenwerker gemeente C.) Een andere professional vertelt: *“Ze [meisjes] zijn er wel. Af en toe. Bijvoorbeeld in de distributie. Doorgeven van zakjes.”* (Psycholoog, gemeente G). De rol van meisjes/vrouwen is echter niet eenduidig en nog relatief onderbelicht. Vermoedelijk omdat daarvan doorgaans minder snel verwacht wordt dat zij een rol spelen in de drugs(handel).

Qua **schoolcarrière en opleidingsniveau** komt uit de meta-analyse bij alle tien deelonderzoeken naar voren dat jonge aanwas over het algemeen **relatief laag opgeleid** (vmbo/mavo) is en het merendeel van die betrokken jonge aanwas hun **school structureel verzuimt en/of hun opleiding vroegtijdig verlaat**. Het deel dat verzuimt, is soms zwakker begaafd en/of voelt volgens de betrokken professionals weinig tot **geen binding met school**. Zij maken mede daardoor een start met betrokkenheid bij harddrugshandel.

Opvallend is dat professionals tegelijkertijd in zes van de tien gemeenten ook jonge aanwas zien die **niet zozeer structureel school verzuimt of vroegtijdig school verlaat**. Het gaat dan om jonge aanwas die wel een mate van binding voelt met school, maar tegelijkertijd soms niet of minder gemotiveerd lijkt. Zij hebben echter wel een **relatief hoog opleidingsniveau** (vanaf havo/hbo wordt benoemd): *“Ik zie er twee verschillende profielen: niet gemotiveerd zijn om naar school te gaan terwijl ze wel hartstikke begaafd zijn en een hoge cognitie hebben. En ook zwakker begaafde jongeren die kwetsbaar zijn.”* (Groepssessie, gemeente I.)

Qua **persoonlijkheidsfactoren** komt uit de meta-analyse naar voren dat de betrokken professionals in alle tien deelonderzoeken, het beeld hebben dat het merendeel van de jongeren dat betrokken raakt bij harddrugscriminaliteit, complexere problematieken kent dan de gemiddelde jongere. Daarbij noemen zij zaken vooral **psychische problematiek, een beperkt toekomstperspectief**

gevoeligheid voor luxegoederen en status, een verstandelijke beperking en financiële problemen en/of schulden. Professionals duiden dat het merendeel van de jonge aanwas de gevolgen van harddrugshandel onderschat en/of een te geromantiseerd beeld ervan heeft. Dat kan te maken hebben met hun (psychische) problematiek. Vooral de **mate van beïnvloedbaarheid en zucht naar erkenning en ergens bij horen** ('belonging') komt als zorgelijk punt naar voren in de meta-analyse: *"Ze doen het lang niet altijd voor het geld, maar ook puur om gewoon ergens bij te horen."* (Jongerenwerker, gemeente A).

"De jongeren willen snel geld verdienen. Ze zijn vaak kwetsbaar en sommige gebruiken drugs. Dan moeten ze soms die schulden afbetalen van de drugs en dat doen ze dan door te dealen." *Ambulant hulpverlener, gemeente J.*

Professionals duiden in zes van de tien deelonderzoeken **tevens jonge aanwas die niet lijkt te kampen met dergelijke (eerdergenoemde) problematiek.** Zij doen het goed op school, hebben een positief toekomstperspectief en lijken minder een hulpvraag te hebben of staan in ieder geval minder op de radar bij hulpverlening. Qua motief voor het handelen in harddrugs spelen onder deze groep jongeren niet zozeer schulden/ financiële problemen een rol, maar eerder **verveling en/of** het verhandelen van drugs op basis van een **vriendendienst**: *"In zo'n dorp als [gemeente H] is verveling onder jongeren enorm groot. Voor jongeren van boven de 12 vallen alle speeltuintjes af, en dan ja... zien we ook betrokkenheid door verveling."* (Jongerenwerker, gemeente H.)

Er wordt voor dit deel van jonge aanwas ook benoemd dat zij betrokken raken om zo hun eigen **drugsverslaving** te bekostigen: *"Ik merk wel dat bij de jongeren die dan gebruiken, dat daar soms wel een stukje verkopen bij zit, om te kunnen gebruiken"*. (Jeugd maatschappelijk werker, gemeente C). Deze groep jongeren praat volgens professionals openlijker over harddrugsgebruik (waaronder cocaïne) omdat het **in hun vriendenkring sociaal geaccepteerder** is.

"Dit is wel echt een voorbeeld, dat ik van dichtbij heb meegemaakt hoe een nette jongen, die gewoon zijn diploma heeft behaald, die uiteindelijk hierin is terechtgekomen, door verslavingsproblematiek." *Eigenaar sportschool, gemeente C.*

3.2.2 Gezinsniveau: van '(multi)problematiek' tot aan 'welgesteld'

Op gezinsniveau bespreken we achtereenvolgens de resultaten langs de factoren: *opvoeding, kwaliteit van de relatie, structurele aspecten, kenmerken van gezinsleden en mate van armoede* (zie ook paragraaf 1.3.4).

Uit de meta-analyse komt in alle tien deelonderzoeken naar voren dat jongeren die kwetsbaar zijn om betrokken te raken bij drugscriminaliteit uit diverse maar voornamelijk 'kwetsbare gezinnen' komen. Dit draagt echter een tweeledige betekenis. Het gaat namelijk om zowel gezinnen die kampen met **(multi)problematiek**, als om jonge aanwas uit relatief **welgestelde gezinnen**.

Qua **opvoeding** vertaalt dit zich veelal naar beschreven gezinssituaties waar sprake is **van weinig tot geen positieve bejegening en autoritair handelen** met weinig gevoel voor de leefwereld van de jongere zelf. Het niet bespreken en verbieden van zaken leidt tot geslotenheid bij kinderen volgens professionals: *"Ik vraag me af ouders nog wel de dialoog voeren met hun kinderen. Ouders verbieden vaak alles en bespreken niks."* (PGA specialist, gemeente H.)

Ouders hebben mede door deze opvoedstijl **weinig tot geen zicht op bezigheden** van hun kind(eren): *"De meeste jongens die wij op straat vinden; daarvan weten de ouders meestal niet wat zij op straat doen."* (Jongerenwerker, gemeente J).

In zes van de tien deelonderzoeken wordt echter ook gesproken over jonge aanwas van relatief **welvarende en hoogopgeleide ouders die een meer ondersteunende opvoedstijl** lijken te hebben. Professionals geven aan dat zowel de gezinsstructuur als het sociale kapitaal van deze welgestelde gezinnen op het eerste gezicht ondersteunend zijn voor een positief toekomstperspectief van de jongeren in kwestie. Deze jongeren lijken daarnaast soms sneller verveeld te raken, juist doordat ze in principe alles (al) hebben.

“Het zijn jongeren van hoogopgeleide ouders, ouders zijn nooit thuis, [de jongeren zijn] op zoek naar spanning en aandacht. Sensatie uit verveling is ook een trigger”

Groepssessie, gemeente B.

Ouders uit welgestelde gezinnen hebben in de beelden van professionals relatief weinig tijd voor hun kinderen door een druk (sociaal/werkend) leven en hebben daardoor geen/weinig zicht op wat hun kinderen doen. Sommige professionals benoemen bovendien dat wanneer onwetendheid van deze ouders omslaat in ‘wetendheid’, zij zich een relatief dure verdediging in het strafproces van hun kinderen kunnen veroorloven: *“In wijk A en wijk B wonen meer witte prinsjes. Die wonen in villa’s. Er zijn ouders die nul idee hebben wat hun kinderen uitspoken. En die chique advocaten inschakelen als het strafrecht om de hoek komt kijken.”* (PGA specialist, gemeente E.)

“We zien natuurlijk zeg maar, het klassieke geval. Jongeren met een moeilijke jeugd, ouders die eventueel al bekend zijn met het criminele circuit of gewoon problemen hebben thuis. Dat is de voorspeller of ze te verleiden zijn. Maar dat is niet meer de enige jeugd waar je je op zou moeten richten. Want je ziet aan de andere kant ook gewoon de goed opgeleide jongere, (...) stabiele thuissituatie, die ook in dit circuit stappen”.

Operationeel expert GGP, politie gemeente C.

Als het gaat om de **kwaliteit van de relatie** relateert dit aan wat zojuist is beschreven over opvoeding. Uit de meta-analyse komt namelijk naar voren dat jonge aanwas in alle tien deelgemeenten gekenmerkt wordt door **een mindere mate van ouderbetrokkenheid en/of een slechte relatie met één (of beide) ouder(s)**. Bij professionals leeft het beeld dat er sprake is van een **verstoorde communicatie tussen ouder en kind die effectieve ouderbetrokkenheid** in de weg zit. Dit geldt voor zowel de geduide ‘welgestelde’ gezinnen als gezinnen waar (multi)problematiek speelt: *“Ze komen uit alle geledingen, van hoog tot laag. Jongeren met een slechte thuissituatie gaan eerder dealen. Willen toch die spullen kopen, dus gaan ze dealen, snel geld verdienen.”* (Jongerenwerker, gemeente E.)

Een andere professional vertelt: *“Wat ik in gemeente C en omgeving zie is dat het aan de ene kant jongeren zijn waarvan de ouders nog niet heel erg betrokken zijn bij het systeem in Nederland. Dus ouders vanuit Turkije, Marokko en Syrië. Die soms nog moeite hebben met de taal. Soms vluchtelingen ook. Aan de andere kant zie ik dat het gaat om jongeren waarvan de ouders heel veel geld hebben en hard werken, maar die dus niet beschikbaar zijn voor hun kinderen en die op die manier in de handel rollen.”* (Ambulant werker, gemeente C.)

Duidelijk is dat in de beelden van professionals **armoede** bij het merendeel van de jonge aanwas een niet te onderschatten rol speelt. Echter omdat ook de ‘welgestelde’ gezinnen zijn benoemd in zes van de tien deelonderzoeken, is deze factor op basis van deze meta-analyse niet uniek te noemen.

“Jongeren met rijke ouders. Papa en mama dikke villa, zoon is criminele pad opgegaan. Jongen wil erbij horen, toch de status hebben. Of niks krijgen van hun ouders in materiële zin, maar ook aandacht die ze missen.” Jongerencoach, gemeente B.

Structurele aspecten die genoemd worden op gezinsniveau ten aanzien van jonge aanwas, zijn **psychische problematiek van ouders** maar ook **eenoudergezinnen** waarbij de vaderfiguur uit beeld is: *"Vaak is er sprake van dat moeder er alleen voor staat, die ook weinig zicht op de vrijetijdsbesteding buiten school heeft. Het betreft over het algemeen een wat zwakker systeem."* (Directeur middelbare school, gemeente C). Daarnaast zijn er gezinnen waar de vader nog wel in beeld is maar waarbij beide ouders de **Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn waardoor binding met de leefwereld van hun kinderen (vooral buitenshuis) bemoeilijkt wordt**. Ouders worden in de tien deelonderzoeken ook wel geduid als personen die hun handen vol hebben aan hun eigen problemen en daardoor – niet zozeer vanwege onwil maar eerder vanwege onmacht – de grip op (de leefwereld van) hun kinderen verliezen.

Uit de meta-analyse komt qua **persoonlijke kenmerken van familieleden** het beeld naar voren van **ouders die illegale activiteiten (deels) goedkeuren óf ouders die niet weten hoe ze ermee moeten omgaan**: *"Ouders die weinig tijd hebben voor hun kinderen. Ouders zijn er niet door verschillende redenen. De erkenning zoeken ze dan ergens anders."* (Buurt coördinator, gemeente C). In het merendeel van de tien deelonderzoeken spreken professionals over enkele **gezinnen waarbij 'afwijkende normen en waarden'** gelden. Het gaat daarbij volgens professionals vooral om een norm die liegen (richting anderen) en crimineel gedrag niet per se afkeurt. Dit kan verankerd zijn in het bestaan van **criminele familiestructuren**: *"Om je een beeld te geven; ik ben ooit in 1995 begonnen bij de politie. En tot de dag van vandaag hoor ik nog steeds namen van families waar we toen al mee bezig waren. Om maar aan te geven hoe groot het probleem en hoe stevig de familienaam als merk in een werkgebied gevestigd is. Dat zegt denk ik voldoende."* (Ketenregisseur mensenhandel gemeente D). In sommige gezinnen gaat delictgedrag over van generatie op generatie. Deze kinderen groeien volgens professionals op in **een context waar criminaliteit als normaal wordt gezien en duurzaam is verankerd in de levensstijl**.

"Kinderen hebben soms bijzonder luxe spullen. Andere kinderen weten niet dat zij uit bepaalde families komen. We hebben ook lichtere takken, even niet naar school komen omdat de politie in huis was. Die kinderen weten het wel, maar ze leren zwijgen en liegen."

Directeur basisschool, gemeente F.

Naast criminele familiestructuren, komt uit de meta-analyse expliciet een **schaamte-/taboecultuur** naar voren die op gezinsniveau een rol speelt. Schaamte kan te maken hebben met een andere (etnische) cultuur waarin nooit over drugs wordt gesproken: *"Ook bij de Marokkaanse cultuur; er wordt echt ècht heel veel liefde gegeven aan de kinderen en heel beschermend opgevoed, maar er is een factor die is taboe; dat er bepaalde onderwerpen en bepaalde behoeftes eigenlijk niet besproken kunnen worden thuis."* (Eigenaar sportschool, gemeente C). Hiernaast kan schaamte/taboe ook te maken hebben met de sociale verwachting - vanuit de familie en sociale omgeving waarin een jongere opgroeit - dat het zoeken naar of ontvangen van hulp van buitenaf afbreuk doet aan de 'gezinsstatus': *"Welgesteld gezin, moeder durfde niet aan de bel te trekken omdat ze haar zoon verdacht van handel in drugs. Ze trok [uiteindelijk toch] aan de bel maar er heerst toch een schaamtecultuur."* (Groepssessie, gemeente B).

In de gezinnen waar schaamte de overhand heeft en gevoelige thema's minder makkelijk bespreekbaar zijn, leren jongeren volgens de professionals al op jonge leeftijd een soort **dubbelleven** te leiden. Daarmee bedoelen ze dat jongeren zich buitenshuis veelal anders (moeten) gedragen dan binnenshuis van hen verwacht wordt. Gezinnen waar schaamte domineert, zetten niet of minder snel de stap naar de hulpverlening. Daarbij speelt onbekendheid en/of angst voor mogelijke gevolgen een rol volgens professionals, maar ook de mogelijk afkeurende houding vanuit de eigen gemeenschap waar een hulpvraag soms als 'falend ouderschap' wordt opgevat.

"Het heeft ook te maken met schaamte, de schaamtecultuur [...] Het is echt een grote schande als jouw kind bijvoorbeeld uit huis wordt geplaatst. Binnen de familie word je uitgelachen. heb je gefaald als opvoeder en heb je het niet goed gedaan en kun jij je kinderen niet aan. Dat is eigenlijk wat je daarnaast als ouder moet doorstaan als je kind uit huis wordt geplaatst. Als je kind in de gevangenis komt dan krijg je dat ook op je bord: je hebt het niet goed gedaan. Dus al die ouders proberen alles binnenskamers te houden, waardoor het ten koste gaat van de opvoeding en de ontwikkeling van het kind."

Ambulant begeleider, gemeente D.

3.2.3 Brede context: (on)zichtbare wijk/buurtkenmerken, stigma & sociale uitsluiting

Op het niveau van de brede context bespreken we de resultaten langs de volgende factoren: *sociaaleconomische & fysieke gesteldheid (welgesteld/achterstandswijk), aan/afwezigheid van andere criminele volwassenen, mate van pro/anti criminele attitude ('criminal code'), aan/afwezigheid van drugs, mate van binding tussen jongere & de wijk/buurt, mate van werkloosheid en verloop (verhuisbewegingen)* (zie paragraaf 1.3.4). We bespreken ter afsluiting ook hoe *stigma* en *sociale uitsluiting* tot uiting is gekomen in de meta-analyse.

Als het gaat om de **economische & fysieke gesteldheid** komt in zes van de tien deelonderzoeken naar voren dat jonge aanwas woonachtig is in meer 'welgestelde' wijken/buurtten. Dat betreft wijken/buurtten met een **relatief hoge sociaaleconomische status (SES)** die zich vooral in de relatief rijkere gemeenten bevinden. Het gaat daarbij om **inkomensgroepen die vooral in koopwoningen** wonen. Professionals praten dan over 'welgestelde' wijken en buurtten in tegenstelling tot 'achterstandswijken'. Er is ten aanzien van de 'welgestelde' wijken/buurtten echter **geen zicht op de wijk/buurtfactoren** (zoals de aan/afwezigheid van drugs in het straatbeeld en de mate van binding tussen jongere en de buurt) die betekenisvol zijn voor betrokkenheid in de harddrugscriminaliteit. Er is dus weliswaar op basis van deze meta-analyse op individueel en gezinsniveau (zie paragraaf 3.2.1 en 3.2.2) kennis over het deel welgestelde jonge aanwas dat betrokken raakt bij drugs, maar geen zicht op de specifieke wijk/buurtkenmerken die bij deze groep jonge aanwas van betekenis zijn. Hetgeen hieronder verder wordt beschreven is dan ook niet geduid in relatie tot de groep jonge aanwas die woonachtig is in relatief hoge SES wijken/buurtten.

"In [wijk X] waar kasten van huizen staan; die zien wij zelden in de hulpverlening, krijgen we geen signalen van, je hebt geen idee wat daar gebeurt. De casussen die dan wél binnenkomen, daar is dan wel gelijk van alles aan de hand. Het is niet zo dat daar niks gebeurt, alleen wij zien ze niet zo vaak." *Groepsessie gemeente E.*

In alle tien deelonderzoeken is naar voren gekomen dat jonge aanwas in de harddrugscriminaliteit volgens professionals, naast de zes deelonderzoeken die ook hoge SES wijken/buurtten duidt, **opgroeit in wijken met een relatief lage sociaaleconomische status (lage SES wijken/buurtten).**

Professionals spreken in dit kader vooral over ‘achterstandswijken’. Het betreft vooral wijken/buurtten waar sprake is van sociale problemen: *“Als je het hebt over bepaalde gebieden dan zijn er in gemeente J veel groepen, wat ook wel komt door armoede, saamhorigheid en dat groepen elkaar dan opzoeken. Er zijn zeker zorgen over deze jongeren.”* (Sociaal werker, gemeente J). Daarbij is vaak zichtbaar dat er op wijk- en buurtniveau sprake is van een **relatief homogene etnische samenstelling** en **relatief lage inkomensgroepen die in sociale huur wonen**.

Professionals beschrijven in het merendeel van de deelonderzoeken bovendien een **relatief lage meldingsbereidheid** voor sommige (achterstands)wijken/buurtten in de gemeente. Dit wordt door ouders en/of oudere buurtgenoten meegegeven. Daarbij spelen vooral **wantrouwen richting overheidsinstanties** maar ook **angst voor represailles en/of schaamte naar de buitenwereld** (de rest van de familie en/of wijk/buurt) een rol (zie ook paragraaf 3.2.2). In sommige wijken is expliciet geduid dat jonge kinderen met de paplepel ingegoten krijgen dat zij niet of nauwelijks met lokale professionals mogen praten: *“Er wordt niet zoveel gemeld als gehoopt. Er is angst. Je auto kan in brand gaan of iets dergelijks. Je hoort het óf te laat óf helemaal niet.”* (groepsessie 2, gemeente F). *“In buurt X willen ze niet dat de burens zien dat er hulpverlening of politie aan de deur komt.”* (Jongerenwerker, gemeente E).

In de tien deelonderzoeken komt het opgroeien in achterstandswijken **met drugshandel in het straatbeeld** duidelijk naar voren als kenmerk van jonge aanwas. Vooral negatieve rolmodellen weten volgens professionals op wijk en/of buurtniveau een **criminele attitude of ‘criminal code’** - waarin delictgedrag, zwijgen en wantrouwen jegens overheidsinstanties geldt - aantrekkelijk te presenteren en in stand te houden richting jonge aanwas.

“Ja dat zijn de iets oudere jongens die roepen dan bijvoorbeeld keihard dat ze niet met mij moeten praten als ze [jonge aanwas] met mij staan te praten.”

Wijkagent, gemeente H.

Criminaliteit en wantrouwen in overheidsinstanties wordt in de lage SES wijken en buurten aan jonge opgroeiende kinderen meegegeven door **crimineel actieve volwassenen in de buurt** die soms als negatieve rolmodellen (nero’s) fungeren voor jonge aanwas. Een deel daarvan is in beeld bij professionals, maar een deel ook niet. Deze nero’s opereren veelal buiten het zicht van overheidsinstanties zoals politie en gebruiken onder meer jonge aanwas om hun naam zuiver te houden en hun pakkans te verkleinen: *“Degene die het regelt, heeft amper iets op naam. De gasten die het regelen zijn tegen ons wel altijd het gewenste gedrag aan het vertonen. Zo blijven ze onder de radar.”* (groepsessie, gemeente I).

Het gaat bij de nero’s vooral om **jongens** (nergens zijn meisjes geduid) in de leeftijdscategorie tussen **de 18 en 30 jaar** en die **zelf ook in de wijk of buurt zijn opgegroeid**. De nero’s in achterstandswijken kennen de jonge aanwas vaak van kinds af aan: **zowel zij als de jonge aanwas hebben binding met de wijk/buurt** omdat ze daar opgroeien. Een criminele attitude wordt veelal via informele lijnen op straat versterkt tegen de achtergrond van (de schijn van) kameraadschap, status, financiële verdiensten en erkenning: *“De aanzuigende werking is enorm. Er wordt ze gouden bergen beloofd en ze krijgen die soms ook.”* (Groepsessie 1, gemeente F). Nero’s kunnen ook oudere familieleden (neef, broer etc.) van jonge aanwas zijn die **aanzien** hebben op wijk/buurtniveau: *“Sommigen krijgen in de wijk al een echte naam omdat de broer(s) in de criminaliteit zitten.”* (Politie, gemeente A).

Nero’s fungeren als straatdealers en laten door middel van uiterlijk vertoon en het hebben van luxegoederen op straat maar ook op social media zien dat er ‘snel geld’ in de (drugs)criminaliteit te verdienen valt. Dit, in combinatie met **het gebrek aan zichtbare positieve rolmodellen die uit de**

eigen wijk of buurt komen, maakt dat onder groepen jongeren die opgroeien in dergelijke wijkstructuren het idee domineert dat misdaad daadwerkelijk loont.

Afgaand op de meta-analyseresultaten zijn **geen aanwijzingen** gevonden die erop wijzen dat de factoren **mate van werkloosheid**, en de **mate van verhuisbewegingen** ten aanzien van betrokkenheid bij drugscriminaliteit kenmerkend zijn. Niet ten aanzien van de lage SES wijken/buurtten en ook niet ten aanzien van de hogere SES wijken/buurtten. Werkloosheid en/of verhuisbewegingen zijn dus twee factoren op wijk/buurniveau waar op basis van deze meta-analyse geen uitspraak over kan worden gedaan in relatie tot jonge aanwas in de harddrugs. Hiervoor is meer onderzoek nodig.

Tot slot komt uit de meta-analyse nog een ander punt naar voren dat de 'brede context' raakt. Vier van de tien deelonderzoeken duiden expliciet dat jonge aanwas kampt met **stigmatisering en uitsluitingsprocessen**. Uitsluiting en het ervaren van stigma's kan tot uiting komen in **selectiviteit qua etniciteit/afkomst**: *"Ik ken een aantal jongeren die heel graag gewoon zouden willen werken voor hun geld maar omdat ze nergens aangenomen worden, blijven er niet veel opties over. En dan zie je duidelijk dat de Nederlandse jongeren makkelijker een bijbaan vinden dan jongeren met andere achtergronden"* (Jongerenwerker gemeente A).

Professionals geven aan dat een deel van de jonge aanwas dat (ook) een andere afkomst heeft (Marokkaans wordt bijvoorbeeld genoemd) met stigmatisering en/of sociale uitsluiting te maken heeft. Zij worden op de arbeidsmarkt relatief vaker uitgesloten van (bij)banen en verliezen op die manier hun geloof in een positief legaal toekomstperspectief: *"Je hebt jongeren die werk zoeken, maar het of niet krijgen of heel snel kwijtraken en als dat een soort patroon wordt is het problematisch. Dat is slecht voor hun zelfvertrouwen, dus als dat afneemt en je kan werken voor drie euro per uur of je kan op straat gaan werken voor, in ieder geval een heel stuk meer, is dat puur een financiële afweging. Maar er zijn echt jongeren die met tranen in hun ogen aan me vertellen dat ze gewoon geen werk kunnen krijgen. Dat is gewoon wel echt een issue."* (Groepsessie, gemeente B).

"En als ik kijk naar de jongens die zich daarmee [met harddrugshandel] bezighouden dan zijn het wel jongens die het op een eerlijke manier hebben geprobeerd. Die hebben gesolliciteerd en geprobeerd om aan een stageplek te komen. Ik heb het over jongens van 17 tot 24. Dat zijn jongens die dan voor hun gevoel van alles hebben geprobeerd, wat niet is gelukt en houden het dan voor gezien." *Groepsessie, gemeente D*

Naast sociale uitsluiting op etniciteit/afkomst duiden professionals in de vier deelonderzoeken ook dat **de wijk/buurt gestigmatiseerd** wordt: *"[Buurt X waar jonge aanwas woont] wordt door de rest van de bevolking als de achterstandswijk gezien."* (Wijkbeheerder, gemeente F). Door stigma en labeling van de wijk of buurt kan voor jongeren het experimenteren en vinden van andere (legale) identiteiten en/of toekomstperspectieven worden bemoeilijkt. Dit heeft impact op sociale stijgingskansen van jongeren: *"[Buurtnaam] is altijd wel het 'afvoerputje'; het zijn de goedkoopste sociale huurwoningen. En mensen die het niet zo breed hebben, ja... die worden dan daar neergezet. Het is niet altijd de beste keuze maar mensen die sociaal wat hoger zijn en meer te besteden hebben, die gaan daar niet wonen. Die willen niet dat hun kinderen daar opgroeien. Ze staan met de rug tegen de muur, ze hebben eigenlijk geen keuze en ze zijn blij dat ze een woning hebben. Je creëert een bepaald sfeertje."* (Wijkagent, gemeente G).

3.3 Hoe raakt jonge aanwas betrokken bij (hard)drugscriminaliteit?

In deze paragraaf bespreken we onderzoeksvraag 3: *Op welke wijze raken jongeren betrokken bij (hard)drugscriminaliteit?* In dit licht komt in alle deelonderzoeken de **rol van negatieve rolmodellen** (nero's) die al langer in drugscriminaliteit zitten naar voren. Nero's hebben in acht van de tien deelonderzoeken volgens professionals een aanzuigende werking op jonge aanwas, mede door hun uiterlijk vertoon en luxegoederen. De **fysieke aanwezigheid** maar ook de rol van **social media**, is daarin betekenisvol in het aantrekkelijk maken en het leggen van contacten in het licht van harddrugshandel.

Professionals geven aan dat jongeren **via hun eigen sociale netwerk** veelal via (vrienden van) vrienden en/of bekende tussenpersonen in contact komen met negatieve rolmodellen. Het gaat dan om contacten die ze kennen via **de buurt of straat, school, de sportvereniging en/of netwerken van crimineel actieve familieleden**: *"Hoe kom ik [als jongere] in aanraking [met harddrugshandel]' dan speelt school ook een rol. Jongeren komen elkaar tegen. Of dat er net buiten het schoolplein wordt gedeald."* (Leidinggevende support team, gemeente D). De **rol van peers** (leeftijdsgenoten) en/of vrienden is hierin belangrijk volgens professionals omdat veelal via hen contacten worden gelegd met nero's bijvoorbeeld en het romantische beeld omtrent 'snel geld' via hen ook soms bevestigd wordt. Jonge aanwas trekt soms andere jonge aanwas mee door mond-tot-mond reclame voor hun 'bijbaan': *"Het is meer mond-tot-mond dat jongeren betrokken raken, zoals door vriendjes waar de jongens mee omgaan."* (boa, gemeente J).

Uit de meta-analyse blijkt dat **professionals signalen zien die wijzen op mogelijke rekrutering maar spreken hier met terughoudendheid over**. Dit komt doordat dat de daadwerkelijke intentie van contactlegging lastig te achterhalen is en onbekend is voor professionals.

Net als bij het eerder geduide 4-fasenmodel (paragraaf 1.3.2), komt uit de meta-analyse naar voren dat de jonge aanwas die relatief vroeg (12 jaar of jonger) met harddrugs in aanraking komt vanwege de aanwezigheid ervan in het straatbeeld, soms kleinere hoeveelheden geld krijgt van oudere jongens die soms als nero's in de wijk fungeren. Oudere jongens uit de wijk/buurt geven dat geld voor het kopen van goederen zoals eten of verdovende middelen: *"We hebben gezien dat er iets op de pof wordt aangeboden. Er word je iets gegund, lachgas ballonnetje of joint, en dan wordt er druk op gezet van 'ik heb je wat gegund' en dan willen ze wat terug."* (Groepssessie, gemeente F). Of dergelijke oudere jongens uit de wijk de jonge aanwas ook volgens een vooropgezet plan benaderen, is hen niet bekend. Daarvoor is meer onderzoek nodig.

Wel is het in de straatcultuur eerder regel dan uitzondering om (zowel in positieve als negatieve zin) (sociaal) 'wisselgeld' op te bouwen in informele netwerken en contacten onderling. Professionals geven in dit kader aan dat het aanbieden van geld of goederen door oudere jongens aan jongere jongens uit de wijk onschuldig kan zijn maar dat tegelijkertijd ook een mate van alertheid is geboden ten aanzien van dergelijke (soms ogenschijnlijk onschuldige) signalen. Het kan namelijk evengoed een manier zijn om **loyaliteitsbinding** tot stand te brengen en aan – in termen van het 4-fasenmodel – het **'targetten'** van kwetsbare jongeren te werken. Zo vertelt een professional: *"Dit is een voorval van twee jaar terug. Leerling in de brugklas, gevoelige jongen, benaderd door een aantal oudere jongens buiten school om. Onder dwang, als je dit nu niet doet, dan... Waren we op tijd bij, vervolg aan gegeven met politie erbij."* (Groepssessie gemeente E).

“Vind ik lastig om het ‘rekruteren’ te noemen. Als je feitelijk gaat kijken dan is het wel zo. Maar ik denk dat het bijna een natuurlijk proces is. De jongens weten wel heel goed wie zij daar wel of niet voor kunnen gebruiken. Die voelen dat heel goed aan. Is iemand betrouwbaar of niet? Praat hij niet te veel? Dat is ook heel belangrijk.” *Ambulant begeleider, gemeente D.*

Negatieve rolmodellen voelen volgens professionals heel goed aan **hoe en wie** ze moeten betrekken: *“De jongens zijn zo geniepig wat dat betreft. Die weten precies wie ze moeten hebben. Hoe ze bepaalde dingen voor zich moeten laten doen. Niet alleen dealen, maar ook anderen voor zich laten werken: checken of er camera’s hangen, bijvoorbeeld door een medewerker van een cafetaria. Een hoop gebeurt over de social media.”* (Wijkagent, gemeente E). Wel komt duidelijk naar voren dat het voornamelijk negatieve rolmodellen zijn die proberen misbruik te maken van de **jonge aanwas met onder meer een LVB indicatie**: *“Je ziet wel jongeren die juist niet slim zijn, of met een beperking; dat daar misbruik van wordt gemaakt.”* (Politie, gemeente A).

‘Klusjes’ zijn volgens professionals nodig om te **testen of iemand wel te vertrouwen** is. Zo zijn er voorbeelden van jongeren die als ‘broertje van’ bekende criminelen uit de wijk te boek staan, en waar vaak lokale dealers een beroep op doen omdat die (mede om die reden) betrouwbaar zouden zijn: *“Dealers weten heel goed wat voor jongens zij ervoor nodig hebben. Als hij eraan voldoet, betrouwbaar is en hij houdt zijn mond, dan zet hij ze graag aan het werk. Ze kennen elkaar ook een-op-een en weet of hij ze vertrouwen kan.”* (Ambulant begeleider, gemeente D). Aan jonge aanwas wordt soms vaker gevraagd om voor een nero of drugsdealer ‘klusjes’ te doen. Ze mogen dan bijvoorbeeld op de uitkijk staan of pakjes met drugs wegbrengen. In ruil daarvoor krijgen ze geld of bijvoorbeeld de nieuwste sneakers. Hoe vaak dit ‘klussen’ bij wijze van ‘training’ (**‘trainingstage’**) gebeurt, is op basis van de deelonderzoeken niet duidelijk te zeggen.

Jonge aanwas krijgt door contacten met nero’s het gevoel ‘erbij te horen’ door het uitvoeren van instapdelicten. In merendeel van de deelonderzoeken komt naar voren dat jonge aanwas **zichzelf soms actief beschikbaar stelt of ‘aanbiedt’** bij een lokale drugsdealer (dat kan een nero zijn). Deze jongens ambiëren veelal het geromantiseerde beeld en daarbij horende luxelevens. Zij vragen dan gericht of de betreffende dealer een/meerdere ‘klusjes’ heeft: *“Sommigen kiezen bewust om daar een rol in te hebben. Als je actief bent dan kan je relatief makkelijk geld verdienen, status en luxe goederen (ver)krijgen.”* (Ketenregisseur mensenhandel gemeente D). Dergelijke signalen zijn passend bij de zogeheten **‘belonging stage’** waarin handelingen plaatsvinden in het licht van ‘erbij horen’ (paragraaf 1.3.1). Dit geldt vooral voor de jongeren die laag verstandelijk beperkt zijn en/of relatief makkelijk beïnvloedbaar: *“Macht en status en gezien willen worden door andere jongens voor respect, dat willen ze. Het gaat ze dan niet eens specifiek om het geld. Erbij horen en identiteit zoeken”* (groepssessie gemeente J). Hierbij lijkt echter vooral sprake te zijn van een **wisselwerking tussen jezelf actief voor klusjes aanbieden/ actief bereidheid tonen en gevraagd worden door bekenden in het sociale netwerk**. Van (criminele) uitbuiting is dus niet per definitie sprake.

“Je hebt twee soorten jongeren. Je hebt de wat slimmere jongeren die in staat zijn om te organiseren en bewust te kiezen voor en je hebt de verstandelijke beperkten [LVB]. Die zijn heel beïnvloedbaar en worden gebruikt. Beide categorieën zie je wel. De LVB-categorie wordt gebruikt of misbruikt en dat gebeurt wel eens.”
Groepssessie gemeente D.

Tot slot komt naar voren dat professionals in drie van de tien deelonderzoeken in hun contact met jongeren soms **dreigingen** signaleren die passend zijn bij de ‘trapped stage’: Eenmaal in de criminaliteit, ervaren sommige jongeren - wanneer zij met klusjes willen stoppen - dreiging vanuit de nero’s of andere dealers. *“Jongeren betrekken [bij drugshandel] gebeurt op verschillende manieren: chanteren, onder druk zetten, bedreigen. Die groep pakken jongens uit het goede milieu [...] Ook kun je zien aan de kleding en zo of iemand uit een goed milieu komt. Ze worden betrokken om zowel te gaan dealen als om aan ze te verkopen. Die jongens komen erbij vanwege de spanning maar de geweldsmiddelen zijn zodanig aanwezig dat ze niet kunnen stoppen. Ik ken jongens die pistolen hebben gezien in dit kader.”* (Jongerenwerker, gemeente B).

Dreiging krijgt ook vorm doordat bijvoorbeeld **familieleden van de betreffende jongere worden betrokken**. Op basis van de meta-analyse lijken de ‘trapped stage’ dreigingen echter minder/niet voor de gehanteerde definiëring van jonge aanwas (paragraaf 2.1.1) op te gaan, maar meer voor jongeren die al een criminele carrière hebben en wat langer ‘in het wereldje’ zitten: *“Ik heb wel eens een gesprek met een jongen gehad waar dit heel erg meespeelde en die er ook uit wilde. Dat lukte niet omdat de mensen zelfs thuiskwamen om spullen op te halen en zelfs jongere broertjes gingen bedreigen en lastigvallen op het moment dat deze jongen niet meer wilde. Het ging wel om een LVB-jongen die mee wilde tellen en aan drugs wilde komen. Eruit stappen is heel lastig.”* (Procesregisseur, gemeente D).

“De eerste keer laten ze een goeie stapel geld zien zodat die jongere dan gelijk verliefd is. Zo van ‘Oké is goed. Dit wil ik’. Bedreigingen komen ook wel voor, maar niet in het begin. Eerst worden ze ingepalmd, krijgen ze een mooi bedragje en als ze er verder inzitten komen ze er niet meer uit.” *Jongerenwerker, gemeente C.*

4. Conclusies & aanbevelingen

In dit rapport zijn de resultaten van de meta-analyse van tien verkennende deelonderzoeken naar jonge aanwas in de harddrugscriminaliteit besproken. In die deelonderzoeken zijn (groeps)interviews gehouden met (in totaal) 205 verschillende professionals, werkzaam in tien gemeenten uit de regio Midden-Nederland.³⁰ Op basis van de inzichten uit de meta-analyse bespreken we hieronder de conclusies langs de drie onderzoeksvragen (paragraaf 2.1).

4.1 Conclusies

WAT | Welke verschijningsvormen van ondermijnende harddrugscriminaliteit domineren in de beelden van professionals in de tien gemeenten?

Qua verschijningsvorm komt uit de meta-analyse duidelijk naar voren dat op wijkniveau (hard)drugshandel- en gebruik het meest zichtbaar is.

- **Gebruik** van drugs wordt in alle tien deelonderzoeken beschreven als onderhevig aan normalisatie onder jongeren. Gebruik van cocaïne lijkt vooral door oudere jongeren en volwassenen plaats te vinden vanwege de relatief hoge prijs ervan;
- In relatie tot **handel** spelen jongeren handig in op vraag en aanbod via *social media* en benutten zij *contrastrategieën* om de bewijskracht bij een eventuele strafzaak te verkleinen;
- Uit de meta-analyse komen tevens *intergemeentelijke relaties* in de markt van vraag en aanbod van harddrugs naar voren.
- Op **opslaglocaties** is relatief minder zicht. Dit is concreet (slechts) in twee deelonderzoeken naar voren gekomen. **Vervaardiging** is daarentegen in zeven van de tien deelonderzoeken benoemd in de context van misbruik van woningen van kwetsbare personen zoals zwakbegaafden, asielzoekers/statushouders en/of (ex-)verslaafden.

WIE | Wat zijn op individueel-, gezins- en breder contextueel niveau de geduide kenmerken van jongeren die bij ondermijnende harddrugscriminaliteit betrokken zijn?

Op *individueel* niveau kan geconcludeerd worden dat jonge aanwas in de (hard)drugscriminaliteit een gevarieerdere, bredere groep jongeren betreft dan doorgaans wordt gedacht.

- In zes van de tien deelonderzoeken zijn *jongeren geduid die op het eerste gezicht relatief minder kwetsbaar lijken*. Het gaat dan om jongeren die relatief *hoger opgeleid zijn (vanaf havo/ hbo), een goede schoolcarrière* doorlopen. Deze jongeren voldoen dus niet direct aan de benoemde risicofactoren (paragraaf 1.3.4). Zij lijken bovendien bij de (hard)drugshandel betrokken vanwege *normalisering* qua gebruik onder hun vriendengroep *en/of de kick en/of status* die de handel (niet zozeer op wijk/buurtniveau, maar) binnen de eigen vriendengroep met zich meebrengt;
- Het merendeel van de professionals geeft aan dat jonge aanwas in alle tien de deelonderzoeken in ieder geval (ook) wordt gekenmerkt door een groep die wél voldoet aan

---

³⁰ Omwille van de privacy van de gemeenten en professionals laten we de gemeentenamen achterwege. Het onderzoek is uitgevoerd in 2 grote (>100.000 inwoners), 3 middelgrote (50.000-100.000 inwoners) en 5 kleine (<50.000 inwoners) gemeenten.

genoemde risicofactoren (paragraaf 1.3.4). Het betreft dan relatief *lager opgeleide jongens die school geregeld verzuimen* en soms *vroegtijdig stoppen met hun schoolcarrière*. Zij kampen met diverse *persoonlijke problematieken* zoals psychische problematiek, beïnvloedbaarheid, gevoeligheid voor luxegoederen en status, een verstandelijke beperking en schulden/financiële problemen. Volgens professionals hebben deze jongens een *beperkt toekomstperspectief* en een *(te) geromantiseerd beeld* van de verdiensten uit de harddrugshandel;

- Het merendeel van de jongeren waar de betrokken professionals mee in contact staan en die betrokken zijn bij (hard)drugscriminaliteit is zo rond de 15/16 jaar. Daarnaast komt in alle tien de deelonderzoeken een startleeftijd van (rond de) 12 jaar naar voren;
- Professionals benoemen in het bijzonder de *transitiefase* van de basis- naar de middelbare school, door veranderde schoolritmes en verantwoordelijkheden, als kwetsbare fase voor betrokkenheid bij harddrugshandel;
- Ten aanzien van *geslacht* is duidelijk dat jongens domineren in de beelden. De rol van meisjes is niet eenduidig gebleken. Gelet op de signalen is deze rol wel interessant om nader te onderzoeken.

Op gezinsniveau kan geconcludeerd worden dat kenmerken van jonge aanwas zich vertalen naar zowel '(multi)probleemgezinnen' als 'welgestelde' gezinnen.

- Qua *opvoedstijl* is naar voren gekomen dat jonge aanwas voornamelijk opgroeit in gezinnen met (multi)problematieken met niet/onvoldoende ondersteunende opvoedstijlen. Het gaat in de deelonderzoeken dan om weinig tot geen positieve bejegening en autoritair handelen met weinig gevoel voor de leefwereld van de jongere zelf. Ouders van jonge aanwas uit 'welgestelde' gezinnen kennen volgens professionals een meer ondersteunende opvoedstijl maar diens kinderen raken veelal toch betrokken bij harddrugscriminaliteit omdat deze ouders veelal een druk (sociaal/werkend) leven hebben en weinig thuis zijn. Zij hebben daardoor minder grip op het leven van hun kinderen;
- Professionals geven aan dat er bij jonge aanwas in algemene zin veelal sprake is van *een verstoorde communicatie tussen ouder en kind* die effectieve ouderbetrokkenheid in de weg zit;
- Bij het merendeel van de (multi)probleemgezinnen waar jonge aanwas in opgroeit, spelen ook *structurelere gezinsaspecten een rol*. Zo is psychische problematiek van ouders benoemd en worden eenoudergezinnen geduid waarbij de vaderfiguur uit beeld is. Hiernaast komen gezinnen naar voren waar beide ouders de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn en professionals benoemen dat deze ouders mede daardoor binding met de leefwereld van hun kind missen. Criminele familiestructuren en taboe/ schaamteculturen lijken invloed te hebben op (het in stand houden van) een afwijkende norm en de verankering van criminaliteit in het gezin;
- Duidelijk is dat in de beelden van professionals *armoede in het gezin* bij het merendeel van de jonge aanwas een niet te onderschatten rol speelt. Omdat echter ook de 'welgestelde' gezinnen zijn benoemd in zes van de tien deelonderzoeken is deze factor niet uniek te noemen op basis van deze meta-analyse.

Op breder contextueel niveau kan geconcludeerd worden dat jonge aanwas niet alleen uit de veelal bekend veronderstelde relatief laag-sociaaleconomische ('achterstands') wijken/buurtten komt, maar ook uit relatief hoog-sociaaleconomische ('welvarende') wijken/buurtten. Hiernaast is een mate van ervaren stigma en sociale uitsluiting als betekenisvol geduid in de context van jonge aanwas.

- Uit de meta-analyse is gebleken dat *qua economische/fysieke gesteldheid* jonge aanwas in zes van de tien deelonderzoeken ook in ‘welvarende’ (hoge SES) wijken/buurtten opgroeit maar dat tegelijkertijd geen zicht is op de wijk/buurt specifieke factoren die daarbij een rol spelen. Hiermee lijkt een hoge SES dus niet per definitie een beschermende factor te zijn ten aanzien van jonge aanwas (paragraaf 1.3.4). Meer vervolgonderzoek is in dit kader nodig;
- In alle tien deelonderzoeken worden in ieder geval (ook) ‘achterstandswijken’ (lage SES) genoemd in relatie tot jonge aanwas. Daarbij is vaak zichtbaar dat er sprake is van een relatief homogene etnische samenstelling en relatief lage inkomensgroepen die in sociale huurwoningen wonen. Dit beeld is in overeenstemming met de heersende risicofactoren op wijk/buurtniveau (paragraaf 1.3.4);
- Het wantrouwen in overheidsinstanties wordt in de lagere SES wijken en buurtten aan jonge opgroeiende kinderen meegegeven door *crimineel actieve volwassenen* in de buurt die soms als negatieve rolmodellen (nero’s) fungeren voor jonge aanwas;
- Vooral negatieve rolmodellen weten volgens professionals op wijk of buurtniveau een *criminele attitude of ‘criminal code’* - waarin delictgedrag, zwijgen en wantrouwen jegens overheidsinstanties geldt - aanlokkelijk te presenteren (en in stand te houden). Zowel jonge aanwas als nero’s hebben in ‘achterstandswijken’ *binding met de buurt* waar *drugscriminaliteit aanwezig is in het straatbeeld*. Deze zaken zijn in overeenstemming met eerdergenoemde risicofactoren op wijk/buurtniveau (paragraaf 1.3.4);
- Een *lage meldingsbereidheid* wordt in zowel achterstandswijken als welgestelde wijken gevoed door schaamte en/of wantrouwen jegens overheidsinstanties. In dit kader spelen niet alleen ouders, maar – in achterstandswijken ook - *nero’s* een rol. Hun luxe levensstijl in combinatie met het gebrek aan zichtbare positieve rolmodellen die uit de eigen sociale (wijk of buurt) context komen, kan ervoor zorgen dat onder groepen jongeren die opgroeien in dergelijke wijkstructuren het idee domineert dat misdaad daadwerkelijk ‘loont’;
- Het lijkt erop dat op wijk/buurtniveau de *‘mate van verhuisbewegingen’* en *‘hoge mate van werkloosheid’* op basis van deze meta-analyse niet opgaat als betekenisvolle risicofactor (paragraaf 1.3.4) als het gaat om betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Deze twee factoren zijn *niet* eenduidig door professionals benoemd. Sterker nog: ten aanzien van werk is in de context van jonge aanwas geïndiceerd dat ouders soms juist *teveel* aandacht aan werk besteden en dat dit *ten koste* gaat van de kwaliteit van de relatie met hun kinderen;
- Professionals geven in vier van de tien deelonderzoeken aan dat een deel van de jonge aanwas dat (ook) een andere afkomst heeft en/of uit bepaalde wijken/ buurtten komt, te maken heeft met stigmatisering en sociale uitsluiting. Het ervaren van stigma en sociale uitsluiting kan voor jongeren het experimenteren met andere (legale) identiteiten bemoeilijken. Dit heeft impact op sociale stijgingskansen van jongeren en hun eigen geloof in een positief legaal toekomstperspectief.

HOE | *Op welke wijze raken jongeren betrokken bij (hard)drugscriminaliteit?.*

Op basis van de meta-analyse kan, tot slot, geconcludeerd worden dat betrokkenheid bij (hard)drugscriminaliteit een wisselwerking is tussen ‘benaderd worden’ en ‘eigen initiatief’ binnen het (on- en offline) sociale netwerk van jonge aanwas. Van doelgerichte rekruteringsprocessen lijkt niet per definitie sprake te zijn.

- Betrokken raken bij (hard)drugscriminaliteit verloopt vooral *via het eigen sociale (on/offline) netwerk van een jongere*. Dat wil zeggen via peers/(vrienden van) vrienden en/of familierelaties. De rol van social media en negatieve rolmodellen uit de wijk of buurt zijn daarbij betekenisvol gebleken. Jongeren stellen zichzelf daarin soms actief beschikbaar in het kader van harddrugs(handel) of worden gevraagd voor klusjes in het licht van loyaliteitsbinding;

- Jonge aanwas raakt *niet per se volgordelijk* volgens het 4-fasen model van rekrutering (paragraaf 1.3.2) betrokken bij harddrugs. De daadwerkelijke intentie van contactlegging is immers vaak lastig te achterhalen en vooral onbekend voor professionals. Uit de meta-analyse komen wel signalen naar voren die *afzonderlijk* passend lijken te zijn bij de verschillende fasen, met name in relatie tot laag verstandelijk beperkte (LVB) jongeren. Echter van doelgerichte rekruteringsprocessen lijkt niet per definitie sprake te zijn. Om hier meer over te kunnen zeggen is meer onderzoek nodig.

(On)zichtbare beelden

Dat cijfers over verschijningsvormen van harddrugs niet schrikbarend hoog zijn, bleek eerder uit hoofdstuk 1. Deze cijfers zeggen echter niets over dat wat niet zichtbaar is; het zogenaamde 'dark number'. Dit rapport heeft getracht meer zicht te geven in het wat, wie en hoe als het gaat om jonge aanwas in de drugscriminaliteit, vanuit de beelden van betrokken professionals. Uit die beelden, die in hoofdstuk 3 zijn gepresenteerd, blijkt dat er op lokaal niveau (deels) zicht is op de uitingsvormen handel en gebruik van harddrugs. Ook op de gevarieerdheid van de groep jonge aanwas is meer zicht: het betreft immers een groep die breder is dan doorgaans op zowel individueel als gezinsniveau als risicogroep wordt gezien (paragraaf 3.1 en 3.2). Daarentegen is ook naar voren gekomen dat een deel nog relatief onzichtbaar is. Dat betreft met name het antwoord op de vraag welke wijk/buurtkenmerken in relatie tot jonge aanwas die in relatief hoge SES/'welvarende' wijken/buurtten wonen nu betekenisvol zijn (paragraaf 3.3). Om daar meer over te kunnen zeggen is vervolgonderzoek nodig. Datzelfde geldt voor de rol van doelgerichte rekrutering in de volgordelijkheid van het 4-fasenmodel (paragraaf 3.4).

4.2 Aanbevelingen: wat is er nodig om jonge aanwas tegen te gaan?

In de tien deelonderzoeken is ook aandacht geweest voor handelingsperspectief. Wat is er volgens professionals nodig om te voorkomen dat jonge aanwas (verder) afglijdt in de (hard)drugscriminaliteit? Professionals onderstrepen in alle tien deelonderzoeken het belang van preventief werken. In deze paragraaf komen de adviezen van de professionals uit de tien deelonderzoeken samen met onze eigen aanbevelingen. We bespreken ze achtereenvolgens in onderstaande volgorde:

Aanbeveling (verkort)	(Meest direct) gericht aan
1. Jonge aanwas als gevarieerdere groep dan doorgaans gedacht Geef – mede vanuit de leefwereld van jongeren zelf - aandacht aan een gevarieerdere/bredere groep jonge aanwas dan doorgaans wordt gedacht. Zoek niet alleen met professionals maar ook met kwetsbare jongeren zelf een antwoord op de vraag hoe hun weerbaarheid tegen verleidingen van (hard)drugscriminaliteit kan worden versterkt. Verken samen reële alternatieven die bijdragen aan een duurzaam positief toekomstperspectief.	Gemeenten, scholen en partners
2. Transitiefase van basis- naar middelbare school als belangrijk moment Zorg dat het moment van overdacht (de transitiefase) van de basis- naar de middelbare school meer bestrijkt dan een onderbouwing van/toelichting op het schooladvies van een jongere. Denk aan aandacht voor het veranderde schoolritme, veranderende verantwoordelijkheden, de ervaren kwetsbaarheden en de inzet op talenten.	Scholen
3. Voorlichting en/of training van onderwijsprofessionals en lokaal routeringsplan	Gemeenten, scholen en partners

	Werk samen met scholen aan bewustwording in het herkennen van signalen van jonge aanwas in de (hard)drugscriminaliteit en werk een lokaal routeringsplan uit bij signalen om concreet handelingsperspectief te versterken.	
4.	Positieve rolmodellen uit de eigen sociale context Zet – eventueel door jongeren zelf gekozen - lokale positieve betekenisvolle rolmodellen uit de eigen sociale (wijk/buurt) context (met beleid) in. Op die manier kan de beleving van daadwerkelijk haalbare toekomstperspectieven én het sociale netwerk van jongeren positief versterkt worden.	Gemeenten en partners
5.	Voorlichting en/of training van ouders en/of betekenisvolle personen Geef voorlichting/training aan ouders en/of andere betekenisvolle personen in het sociale netwerk van jonge aanwas om sociale weerbaarheid te versterken. Ga daarbij uit van de dialoog en verken daarbij niet alleen hoe professionals/ instituties maar ook ouders zelf en/of informele organisaties elkaar kunnen helpen.	Gemeenten en scholen
6.	Jonge aanwas (on- en offline) in beeld en (inter)gemeentelijke aanpak Werk aan korte(re) lijnen tussen (het sociale netwerk van) jongeren en betekenisvolle (in)formele professionals/organisaties. Verken en benut daarbij de levende intergemeentelijke relaties maar ook de social media mogelijkheden als onmisbaar betekenisvol leefdoel waar jongeren actief zijn.	Gemeenten, scholen en partners
7.	Negatieve rolmodellen, repressie, preventie en maatschappelijke weerbaarheid Investeer blijvend in de dynamiek tussen de meer repressieve aanpak van negatieve rolmodellen en (getimede communicatie over) de inzet op preventie en maatschappelijke weerbaarheid op wijk- en buurtniveau.	Gemeenten en partners

4.2.1 Aandacht voor jonge aanwas als gevarieerdere groep dan doorgaans gedacht

Geef - mede vanuit de leefwereld van jongeren zelf - aandacht aan een gevarieerdere/ bredere groep jonge aanwas dan doorgaans wordt gedacht. Zoek niet alleen met professionals maar ook met kwetsbare jongeren zelf een antwoord op de vraag hoe hun weerbaarheid tegen verleidingen van (hard)drugscriminaliteit kan worden versterkt. Verken samen reële alternatieven die bijdragen aan een duurzaam positief toekomstperspectief. Het verkennen van een ander reëel narratief dat bijdraagt aan een positief toekomstperspectief gebeurt volgens de betrokken professionals wel, maar is gefragmenteerd en gebeurt nog steeds te weinig naar hun ervaring. Contact met jonge aanwas komt veelal (pas) *nadat* vaak ernstigere zorgelijke signalen leven. Dat is een gemiste kans. Contact kan eerder door niet alleen op risico's te varen, maar (ook) op de aanwezige talenten, positieve krachten in de eigen sociale omgeving en het versterken van de eigen veerkracht van jongeren. Onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat stimulerende derden uit de eigen sociale omgeving maar ook eigen succeservaringen en het hebben van positieve lange termijn doelen, bijdragen aan het uitblijven van een criminele carrière als men blootstaat aan verleidingen van criminaliteit (Adjiembaks, 2018). Maatwerk blijven leveren is/blijft daarbij een rode draad in het contact tussen jongeren en professionals. Om dit maatwerk te leveren is het van belang om niet alleen vanuit het professionele domein aan een alternatief narratief of toekomstperspectief te werken, maar deze juist *samen* met jongeren vorm en inhoud te geven. Denk bijvoorbeeld aan jongerenpanels, voorlichtingen, het betrekken van (ook niet reguliere) partners in het voeren van de dialoog met ouders en jongeren zelf.³¹ Alleen dan wordt rechtgedaan aan de leefwereld van jongeren en aan wat zij ook daadwerkelijk als betekenisvol ervaren.

³¹ Stichting Halt zet samen met gemeenten en scholen bijvoorbeeld in op jongerenrechtbanken, voorlichtingen en ouderbijeenkomsten (www.halt.nl voor meer info).

4.2.2 Inzet op meer dan (een onderbouwing voor het) schooladvies in de transitiefase

Zorg dat het moment van overdacht (transitiefase) van de basis- naar de middelbare school meer bestrijkt dan alleen een onderbouwing van/toelichting op het schooladvies van een jongere. Denk aan aandacht voor het veranderd schoolritme, veranderende verantwoordelijkheden, de ervaren kwetsbaarheden maar ook toekomstige inzet op talenten. Uit de meta-analyse is naar voren gekomen dat de transitiefase van basis- naar middelbare school een belangrijk moment is voor jongeren. Deze overgang is tegelijkertijd geduid als een cruciaal moment waarop jongeren mogelijk ‘afhaken’ van hun schoolcarrière. Enerzijds omdat ze op een leeftijd komen waarbij de verleiding van drugsgeld extra aantrekkelijk is, mede door de status en erkenning die het kan geven. Anderzijds is de structuur anders dan een basisschool: een middelbare school kent relatief meer variabele lestijden waardoor ongestructureerd ‘rondhangen’ eerder tot de mogelijkheden behoort (paragraaf 3.3.2). Het is in dit kader bekend dat ongestructureerd samenhangen de kans op delictgedrag vergroot (Hoeben & Weerman, 2013).

Het wisselt per school hoe de overdracht van de basis- naar middelbare school verloopt. Soms via een gesprek, soms enkel op papier. Soms met, soms zonder ouders en/of de jongere. Professionals benadrukken dat het goed zou zijn te verkennen in hoeverre samen met kind en ouder(s) een overgangsgesprek georganiseerd kan worden dat niet alleen in het teken staat van het schooladvies, maar ook over de sociaal-emotionele ontwikkeling, verleidingen en het perspectief van de jongere zelf daarop. Dat kan volgens hen helpen om vanuit een gezamenlijk kader vroegtijdig te signaleren en duidelijke verwachtingen te scheppen bij een jongere en diens ouder(s)/verzorger(s). Een dergelijk overgangsgesprek kan (onder meer) in het licht staan van zowel positieve toekomstige ambities en veerkracht van een jongere maar ook eventuele zorgen en kwetsbaarheid voor negatieve verleidingen. Afspraken over positieve bekrachtiging en feedback, maar ook hoe in te grijpen bij signalen hoort hierbij. Het is volgens professionals bovendien goed denkbaar dat aandacht in de transitiefase, hulp aan het bredere systeem van de jongere in kwestie kan betekenen.

4.2.3 Voorlichting en/of training van onderwijsprofessionals en lokaal routeringsplan

Werk samen met scholen aan bewustwording in het herkennen van signalen van jonge aanwas in de (hard)drugscriminaliteit en werk een lokaal signalenrouteringsplan uit om concreet handelingsperspectief te versterken. Uit de meta-analyse van de tien deelonderzoeken komt naar voren dat de samenwerking met scholen ten aanzien van het signaleren van jonge aanwas aandacht vraagt. Professionals geven aan dat er op de basisschool meer aandacht zou moeten zijn voor leerlingen die kwetsbaar zijn om (op latere leeftijd) betrokken te raken bij drugscriminaliteit. Afwijkend gedrag is volgens professionals soms immers al op de basisschool zichtbaar. Onderwijsprofessionals die betrokken zijn geweest bij de tien deelonderzoeken en ook werkzaam zijn op scholen, geven met name aan dat zij handelingsverlegen zijn: ze willen vaak wel, maar weten niet altijd goed wat hun rol en taak is bij vermoedens van betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Daarnaast vraagt het ook specifieke kennis van docenten: ze moeten wel weten waar ze bij leerlingen op moeten letten om te signaleren. Niet alle docenten en ander schoolpersoneel (zoals een conciërge) beschikken over die kennis. Denk in dit kader bijvoorbeeld aan voorlichting of training over signalen, maar ook aan het gezamenlijk doorspreken en opzetten van een lokaal document dat de routing van het meldingen van signalen aangeeft (routeringsplan). Professionals geven aan dat er tegelijkertijd ook veel van scholen wordt gevraagd. Daar komt bij dat scholen soms uit angst voor imago schade ook een mate van terughoudendheid opmerken in het delen van signalen. Het is in dit kader van belang om samen te werken aan vooral een handzaam, praktisch routeringsplan dat naast het volgen van een training (herkennen van signalen) helderheid geeft over waar en bij wie signalen gemeld kunnen worden, wat er vervolgens mee wordt gedaan en hoe dit gemonitord wordt.

4.2.4 Positieve rolmodellen uit de eigen sociale context

Zet lokale positieve betekenisvolle rolmodellen uit de eigen sociale (wijk/buurt) context (met beleid) in. Op die manier kan de beleving van daadwerkelijk haalbare toekomstperspectieven én het sociale netwerk van jongeren positief versterkt worden. Het merendeel van de deelonderzoeken benoemt concreet de inzet van positieve rolmodellen als een belangrijke preventieve interventie. Uit onderzoek blijkt dat het hebben van een betekenisvol, positief rolmodel in het leven van een jongvolwassene, een factor kan zijn om geen criminele carrière te ontwikkelen, ondanks het feit dat hij/zij opgroeit in een criminogene context (Adjiembaks, 2018). Het gaat om personen die betekenisvol kunnen bijdragen aan (het volharden en geloof in) positieve keuzes. Denk tegelijkertijd bijvoorbeeld ook aan het - met beleid - betrekken van ervaringsdeskundigen die aansluiting hebben op de leefwereld van jongeren (zie ook het werk van Lenkens et al. (2021)). Het is per jongere verschillend wie zo'n positief rolmodel kan zijn. Volgens de betrokken professionals is het belangrijk dat iemand uit de eigen context (denk aan wijk/buurt) van de jongere komt. Om met een jongere samen te bepalen wie een positief rolmodel zou kunnen zijn, is het belangrijk als professional echt aan te kunnen sluiten bij een jongere zelf en voor- en nadelen af te wegen. De 'Jouw Ingebrachte Mentor (JIM) methodiek' kan hierbij mogelijk hulp bieden.³²

4.2.5 Voorlichting en/of training van ouders en betekenisvolle personen

Geef voorlichting/training aan ouders en/of andere betekenisvolle personen in het sociale netwerk van jonge aanwas om sociale weerbaarheid te versterken. Ga daarbij uit van de dialoog en verken daarbij niet alleen hoe professionals/ instituties maar ook ouders zelf en/of informele organisaties elkaar kunnen helpen. Uit alle deelonderzoeken blijkt dat ouderbetrokkenheid aandacht vraagt als het gaat om het signaleren, bespreekbaar maken en daarmee voorkomen dat jongeren betrokken raken bij drugscriminaliteit. Er zijn ouders die onwetend zijn over de leefwereld en activiteiten van hun kinderen, ouders die bewust weggijken, zich onmachtig voelen, maar ook ouders die het gedrag niet af- of soms zelfs goedkeuren. Het kan daarbij tegelijkertijd gaan om ouders die weinig zicht hebben op hun kinderen doordat ze veel buitenshuis zijn, gezinnen waar (multi)problematiek speelt of ouders die niet gewend zijn om over bepaalde gevoelige onderwerpen te praten. In dit kader is het betrekken van ouders maar mogelijk ook andere betekenisvolle personen/opvoeders uit het sociale netwerk van jonge aanwas belangrijk. Dit kan door hen bijvoorbeeld meer/beter voor te lichten en de dialoog te versterken over hoe zij beter betrokken kunnen raken bij de (on- en offline) leefwereld van hun kinderen. Immers als zij signalen kunnen herkennen, kan dit weer bijdragen aan vroegsignalering. Denk aan ouderbijeenkomsten die in het teken staan van verbinding en dialoog. Dit, om ouders en de sociale omgeving (van bijvoorbeeld oudere broers of zussen) enerzijds bewuster te maken van de signalen van ondermijnende (drugs)criminaliteit, maar ook concrete handelingsperspectieven samen te verkennen. Ouders kunnen elkaar soms de beste tips of adviezen geven. Qua *timing* kan tevens ingezet worden op een actief aandachtmoment na bijvoorbeeld een concrete controle of handhavingsactie. Aandacht van de pers of gemeentelijke communicatie die op die manier met doordacht beleid een doelgerichte boodschap of handreiking richting ouders en/of wijkbewoners meegeeft, kan dit versterken.³³

---

³² Zie: <https://jimwerkt.nl/>

³³ Voorbeelden daarvan zijn via het RIEC Midden-Nederland verkrijgbaar.

4.2.6 Jonge aanwas in (on- en offline) in beeld & (inter)gemeentelijke aanpak

Werk aan korte(re) lijnen tussen (het sociale netwerk van) jongeren en betekenisvolle (in)formele professionals/organisaties. Verken en benut daarbij social media mogelijkheden als onmisbaar betekenisvol leefdomein waar jongeren actief zijn. In geen van de gemeenten was er ten tijde van de deelstudies een actueel totaalbeeld van (de aard en omvang van) jonge aanwas in de drugscriminaliteit. In de helft van de gemeenten geven de verschillende professionals die zich bezighouden met jeugd aan elkaar nog onvoldoende te (kunnen) vinden om zodoende een goede inschatting te kunnen maken welke jongeren kwetsbaar zijn om de drugscriminaliteit in de rollen of zich daar al in bevinden. Dat er geen goed integraal lokaal beeld inzake de omvang van jonge aanwas is, komt volgens de professionals onder andere omdat 'ieder z'n eigen stukje oppakt'. Ook geven professionals aan dat niet altijd de juiste (domeinoverstijgende) partijen zijn aangehaakt. In dit kader kunnen ook professionals uit meer 'informele circuits' waardevolle inzichten bieden als het gaat om trends en ontwikkelingen in relatie tot jongeren die (mogelijk) richting de drugscriminaliteit afglijden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het uitnodigen van een pastoraal werker, imam, eigenaar van een sportvereniging of woonconsulent van de woningbouwvereniging. Daarnaast is het ook van belang verder te kijken dan de eigen gemeente alleen. Zoals gebleken is uit de meta-analyse spelen intergemeentelijke relaties een rol bij de handel in harddrugs en houdt jonge aanwas zich nu eenmaal niet aan de gemeentegrenzen. Vooral wanneer zij rond de leeftijd van 12 jaar in een andere buurgemeente naar school gaan.

Professionals geven aan dat er meer maatwerk nodig is om jonge aanwas beter in beeld te krijgen en preventief te werken. Daarbij wordt expliciet benoemd dat niet alleen de off- maar ook de online leefwereld als integraal leefdomein van jongeren gezien moet worden. Daar is in toenemende mate oog voor, maar is en blijft een expliciet punt van aandacht voor professionals die werken met jeugd. Daarvoor is volgens professionals ten eerste meer capaciteit nodig; doordat er te weinig jongerenwerkers en/of politie en boa's met taakaccent jeugd werkzaam zijn, is er niet altijd goed zicht op jeugd. Vervolgens is het van belang dat deze jeugdprofessionals op tijden en plekken werken waar zij kwetsbare jeugd kunnen ontmoeten. Onderzoek toont aan dat jongeren namelijk het meeste baat hebben bij eigen ondersteunende netwerken die makkelijk toegankelijk zijn, maar tegelijkertijd zijn jongeren ook terughoudend in het vragen van hulp omdat zij hun ouders bijvoorbeeld niet willen belasten (Schenk, 2021).

4.2.7 Negatieve rolmodellen, repressie, preventie en maatschappelijke weerbaarheid

Negatieve rolmodellen hebben een negatieve invloed op de buurt en een aanzuigende werking op jonge aanwas. In acht van de tien gemeenten signaleren professionals jongeren die zich in de drugscriminaliteit bevinden en die een aanzuigende werking hebben op jonge aanwas. Maar het zicht op deze groep nero's is nog onvoldoende. Dit kan worden verbeterd door in te zetten op het gezamenlijk (met inachtneming van de wet- en regelgeving) in kaart brengen van een top 5 of 10 nero's. Indicatoren om tot deze top 5 (of 10) te komen, zijn bijvoorbeeld de mate van impact op de wijk (intimidatie etc.), de mate van impact op/verwevenheid met jonge aanwas, verwevenheid met legale (bedrijfs)structuren, aard en omvang van delicten (waaronder drugs/cocaine gerelateerd) en verwevenheid in/met criminele familierelaties/gezinnen. Hiernaast kunnen de factoren die in dit rapport op het individueel, gezins- en het brede contextueel niveau zijn benoemd, mogelijk helpend zijn (zie paragraaf 1.3.4). Op die manier kan immers naar de bredere sociale context gekeken worden ten behoeve van meer duurzaam perspectief in de aanpak.

Bibliografie

- Adjiembaks, S. (2018). '(On)gemerkt bijzonder – Levensverhalen van resisters en de betekenis van *resistance to crime*'. BOOM Criminologie.
- Beerthuizen, M. G. C. J., Van Leijsen, E. M. C., & Van der Laan, A. M. (2019). *Risico- en beschermende factoren in de kindertijd en vroege adolescentie voor high impact crime in de latere adolescentie en jongvolwassenheid*. WODC.
- Beke, B., Ferwerda, H., Bervoets, E. & Torre, E. van der (2013). *Geweld van de straat? Jeugdgroepen en geweld. Van signalering naar aanpak*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Bervoets, E., & Van Wijk, A. (2016). Drie drugsnetwerken in een kleine stad. *Tijdschrift Voor Criminologie*, 58(3), 3--19. <https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2016058003001>
- Bervoets, E., Van den Akker, K., Verweij, A., & Van Wijk, A. (2021). *Iedereen doet het toch? Drugsgebruik onder schoolgaande jeugd in Gouda*. Bureau Bervoets & Bureau Beke.
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017: Georganiseerde criminaliteit*. Dienst Landelijke Informatieorganisatie.
- Calderoni, F., Comunale, T., Campedelli, G. M., Marchesi, M., Manzi, D., & Frualdo, N. (2022). Organized crime groups: A systematic review of individual-level risk factors related to recruitment. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1). <https://doi.org/10.1002/cl2.1218>
- Eijsink Smeets, M., & Bervoets, E. (2011). *De onaantastbaren. De destructieve doorwerking van onaantastbaren in wijk en buurt*. Den Haag: NICIS Institute.
- Ferwerda, H., Beke, B., & Bervoets, E. (2017). De onzichtbare invloed van bovenlokale criminele netwerken op de wijk. *Tijdschrift voor de Politie*, 79(9/10), 6-11.
- Hoeben, E., & Weerman, F. (2014). Situational conditions and adolescent offending: Does the impact of unstructured socializing depend on its location?. *European Journal of Criminology*, 11(4), 481-499. <https://doi.org/10.1177/1477370813509346>
- Leito, T.L.M., Van Bommel, S.R., & Noteboom, F. (2021). *Het misdrijf voorbij: Een verkenning naar criminele uitbuiting in Rotterdam*. Capelle aan den IJssel: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.
- Lenkens, M., Nagelhout, G. E., Schenk, L., Sentse, M., Severiens, S., Engbersen, G., & Van Lenthe, F. J. (2021). 'I (really) know what you mean'. Mechanisms of experiential peer support for young people with criminal behavior: a qualitative study. *Journal of Crime and Justice*, 44(5), 535-552.
- Nabben T. (2020). *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2019*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Nabben, T., Boekholt, M., & Benschop, A. (2021). *Antenne Nederland: Regiomonitor drugs en risicjongeren 2020-2021*. Hogeschool van Amsterdam.

- Peeck, V, Witteveen, Z., & Sikkens-Dokter, E. (2021). *Dealers in de dop: Een kwalitatief onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit in Midden-Nederland*. Nationale Politie, Dienst Regionale Informatie Organisatie, Team Analyse & Onderzoek.
- Piersma, T., Kros, M., & Beijersbergen K.A. (2021). *Criminele carrières van daders van high impact crimes*. WODC.
- RIEC Midden-Nederland (2018). *Wie praat, die gaat: Actieplan tegen ondermijnende drugscriminaliteit*. Regionaal Veiligheidscollege: Taskforce Georganiseerde Ondermijnende Criminaliteit Midden-Nederland.
- Schenk, L. (2021). *Social networks of at-risk youth: Social Support from Bonding and Bridging Relationships*. [Proefschrift, Erasmus Universiteit].
- Sergi, A. (2021). De 'disposable army' van georganiseerde misdaadgroepen. *Justitiële Verkenningen*, 47(4), 37-46. <https://doi.org/10.5553/JV/016758502021047004004>
- Servaas, L.M, Weerman, F.M, & Fischer, T.F.C. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag*. Erasmus Universiteit, Sectie Criminologie.
- Stone, N. (2018). Child criminal exploitation: 'County Lines', trafficking and cuckooing. *Youth Justice*, 18(3), 285-293.
- Terpstra, J., & Swami-Persaud A. (2021). *Dealen met drugs: Een verkennend fenomeenonderzoek naar jongeren in de drugscriminaliteit in Noord-Holland*. Noord-Holland Samen Veilig.
- Traag, T., Marie, O., & Van der Velden, R. (2010). Risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit. *Bevolkingstrends*, 2, 55-60.
- Van der Laan, A. M., Beerthuizen, M. G. C. J., & Boot, N. C. (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020: Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw*. WODC.
- Van der Laan, A. M., Blom, M., Verwers, C., & Essers, A. A. M. (2006). *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming: Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005*. Boom Juridische uitgevers.
- Van Gestel, B., & Kouwenberg, R.F. (2022). *Tweede verkennende studie liquidaties*. WODC.
- Van Gestel, B., & Verhoeven, M.A. (2017). Liquidaties nieuwe stijl: Verruwing en professionalisering bij liquidaties in Nederland. *Justitiële verkenningen*, 43(5), 9-28.
- Van Wijk, A., Van Esseveldt, J., Broekhuizen, J., & Bervoets, E. (2022). *Jongeren en georganiseerde drugscriminaliteit in de regio Den Haag: Een onderzoek naar aard, omvang, voedingsbodems en preventie*. Bureau Beke.
- Weijers, I., Ferwerda, H. en Roks, R. (2021). 'Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche'. *PROCES*, 100(5), 264-275. <https://doi.org/10.5553/PROCES/016500762021100005002>.

Bijlage 1 Topiclijst interviews

Verschijningsvormen harddrugs op lokaal niveau

1. Wat: verschijningsvormen? (handel/gebruik/opslag & vervaardiging)
2. Waar: locaties? (straten/buurtten/pleinen/winkels/scholen etc.)
3. Hoe: modus operandi? (werkwijze)

Kenmerken jonge aanwas/ jongeren in de (hard)drugscriminaliteit op lokaal niveau

4. Wie: wat is het profiel van 'jonge aanwas'? (denk aan individuele factoren sekse, leeftijd, problematieken, schoolcarrière, opleidingsniveau, criminele vrienden, attitude etc.)
5. Waar: wat zijn locatiesoorten die hierbij opvallen? (buurtten, pleinen, scholen etc.)
6. Wie: wat is het profiel van eventuele negatieve rolmodellen? (ook individuele kenmerken)³⁴
7. Waar: wat zijn locatiesoorten die hierbij opvallen? (buurtten/pleinen, scholen etc.)
8. Hoeveel? Wat is de omvang van jonge aanwas in de harddrugs?
9. Welke gezinsfactoren spelen er ten aanzien van jonge aanwas ? (denk aan criminele familie relaties, financiële problemen etc.)
10. Welke wijk/buurtfactoren spelen er ten aanzien van jonge aanwas? (demografische kenmerken zoals SES, criminaliteit in het straatbeeld)

Betrokken raken bij / sociale voedingsbodem

1. Op welke wijze raken jongeren betrokken bij drugscriminaliteit in deze gemeente? (modus operandi? (geweld, intimidatie, manier van rekrutering (4 fasen), omkoping, afpersing, mensenhandel etc.)
2. In hoeverre is sprake van (gerichte) rekrutering van jonge aanwas en hoe gebeurt dit?
3. In hoeverre spelen social media bijv. een rol bij betrokken raken bij drugscriminaliteit?

Handelingsperspectief

1. Wat werkt naar uw idee/ervaring in de aanpak van jonge aanwas (en waarom)? (ervaringen, werkzame bestanddelen, voorwaarden etc.)
2. Wat werkt naar uw idee/ ervaring niet in de aanpak van jonge aanwas (en waarom)? (ervaringen, werkzame bestanddelen, voorwaarden etc.)
3. Wat is naar uw idee (nog) nodig in de aanpak van jonge aanwas in de harddrugscriminaliteit in de gemeente? (ervaringen, werkzame bestanddelen, voorwaarden etc.)

---

³⁴ Negatieve rolmodellen (nero's) zijn meegenomen in de topiclijst om meer zicht te krijgen op de betrokkenheid van jonge aanwas bij drugscriminaliteit. Ze zijn - achteraf gezien - een hulpmiddel geweest om meer te weten te komen over eventuele rekrutering en sociale voedingsbodems en worden dan hier niet als zodanig onder het thema 'betrokken raken bij' geduid, maar worden wel vanuit dat perspectief dus besproken in dit rapport.

Bijlage 2 Voorbeeldbrief uitnodiging (focus)groepsinterview

Beste collega/professional,

In het kader van de aanpak van ondermijning (georganiseerde criminaliteit) stelt het RIEC Midden- Nederland een lokaal sfeerbeeld³⁵ op m.b.t. jonge aanwas en drugscriminaliteit (waaronder cocaïnehandel). We nodigen je graag uit een inhoudelijke bijdrage te leveren aan dit sfeerbeeld.

Waarom dit lokaal sfeerbeeld?

Het doel van het sfeerbeeld is een integraal beeld schetsen van de aard van de problematiek en tevens de benodigde handelingsperspectieven. Het RIEC Midden-Nederland voert dit beeld uit in opdracht van de burgemeester. *OOV'er/ opdrachtgever vul svp nog aan naar de lokale context: waarom wil de gemeente dit zicht hebben?*

Groepsessie & interviews

Om zicht te krijgen op de problematiek worden verschillende betrokkenen binnen de gemeente bevroegd op signalen inzake jonge aanwas en drugscriminaliteit (waaronder cocaïnehandel). Het beeld is puur een verkennende scan op basis van informatie van professionals zoals jullie (politie, zorg- en/of veiligheidsdomein, jongerenwerk, onderwijs). Hiertoe worden individuele interviews maar vooral groepsessies georganiseerd. Graag nodigen we je uit voor een groepsessie waarin we gezamenlijk de thematiek bespreken zodat uiteindelijk een integraal beeld ontstaat. De sessie vindt plaats op *dag + tijd + locatie*.

Vorbereiding

Ter voorbereiding op dit sfeerbeeld vragen we jullie je alvast te beraden op het thema: Denk hierbij aan stysteem informatie en mogelijke antwoorden op onderstaande vragen:

- Welke vormen van drugscriminaliteit zie je in de gemeente (voorbeelden)?
- Welke kenmerken van jonge aanwas (jongeren die nog weinig tot niet in aanraking zijn geweest met de politie) zie je als het gaat om drugs (leeftijd, achtergronden, etc.)/ voorbeelden?
- Welke signalen heb je inzake drugs (cocaïnehandel), negatieve rolmodellen/ voorbeelden etc.?
- Wat is nodig om jonge aanwas te voorkomen in de gemeente?

In het kader van de WPG delen we in de groepsessie geen informatie die naar personen of specifieke locaties te herleiden is. Het beeld is dus op fenomeenniveau en jullie input is daarbij zeer gewenst.

Na de sessie

Na de sessie gaan onderzoekers van het RIEC aan de slag, met een samenvattend beeld en infographic als eindresultaat.. De gemeente geeft je hierover vervolgens terugkoppeling. *Gemeente laten invullen: duiden wat wordt er met het beeld gedaan (concreet)? Na oplevering?*

Hopelijk zien we je bij de sessie!

---

³⁵ In de correspondentie is tijdens alle deelonderzoeken het begrip 'lokaal sfeerbeeld' gehanteerd met het oog op het verkennende karakter. In dit rapport is gekozen voor de term 'deelonderzoek' omdat dit meer recht doet aan de functie van de 'lokale sfeerbeelden' als onderdeel van deze meta-analyse.